

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут фізичної культури
Кафедра логопедії

А. І. Кравченко, Л. В. Мороз, Л. Л. Стахова, І. В. Кравченко

КОРЕКЦІЯ ДИЗАРТРІЇ У ДІТЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ АКУПРЕСУРИ (ТОЧКОВОГО МАСАЖУ)

Методичний посібник

Суми 2021

УДК 376-056.264-053.6:615.821

К66

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол № 13 від 22.06.2021 року)*

Рецензенти:

В. І. Староста – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Х. В. Барна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Мукачівського державного університету.

Кравченко А. І., Мороз Л. В., Стахова Л. Л., Кравченко І. В.

К66 Корекція дизартрії у дітей за допомогою акупресури (точкового масажу) / А. І. Кравченко, Л. В. Мороз, Л. Л. Стахова, І. В. Кравченко – Суми : ФОП Цьома С. П., 2021. – 60 с.

У методичному посібнику висвітлено питання про клініко-фізіологічні характеристики дизартрії та подано сучасні погляди щодо її подолання за допомогою акупресури (точкового масажу).

УДК 376-056.264-053.6:615.821

© Кравченко А. І., Мороз Л. В.,

Стахова Л. Л., Кравченко І. В., 2021

© ФОП Цьома С. П., 2021

© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
З ІСТОРІЇ ВИВЧЕННЯ ДИЗАРТРІЇ	5
ЕТИОЛОГІЯ, ПАТОГЕНЕЗ І КЛІНІКО-ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІТЕЙ З ДИЗАРТРІЄЮ	6
СИМПТОМАТИКА ДИЗАРТРІЇ	9
ЗАСТОСУВАННЯ АКУПРЕСУРИ ПРИ ДИЗАРТРІЇ.....	17
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	22
СЛОВНИК.....	23

ВСТУП

Проблема навчання і виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку турбує все прогресивне людство. Сучасна концепція освіти таких дітей передбачає інтегрований підхід, комплексну оцінку структури вади та встановлення функціонального діагнозу з урахуванням як порушених, так і збережених компонентів психіки, взаємодії інтелектуальних недоліків, емоційних особливостей та комунікативної поведінки, що тісно пов'язані з мовленнєвим розвитком дитини.

Цілями спеціальної акупресури, використовуваного в логопедичній практиці при дизартрії, є: нормалізація тону м'язів, що забезпечують роботу голосового, дихального й артикуляційного апаратів; регуляція вегетативних функцій і обмінних процесів; регуляція емоційного стану; профілактика розладів голосового апарату і захворювань верхніх дихальних шляхів.

Історія точкового масажу починається з I-II століть нашої ери, коли він почав застосовуватися в Китаї та Кореї, а потім здобув популярність і в інших країнах Сходу як метод народної медицини. Поширення зумовлене ефективністю застосування для лікування багатьох захворювань. Але незважаючи на чисельність досліджень із застосування акупресури, окремі аспекти подолання тяжких вад мовлення з її допомогою залишилися поза науковим дискурсом. Тому в даному посібнику подається комплекс спеціальних засобів корекції ринолалії з використанням акупресури.

З ІСТОРІЇ ВИВЧЕННЯ ДИЗАРТРІЇ

На сьогодні розлади звуковимови охоплюють численні недоліки вимовляння звуків, що відрізняються за своїм проявами та механізмами, – дислалії, ринолалії та дизартрії.

Термін «дизартрія» походить з латини та в перекладі означає розлад розбірливого мовлення. Йдеться про порушення вимови, спричинене недостатньою іннервацією мовленнєвого апарату.

Дизартрія є наслідком органічного ураження центральної нервової системи, внаслідок якого страждає руховий механізм. При дизартрії порушене не програмування мовленнєвого висловлювання, а моторна реалізація мовлення.

Уперше клінічна картина дизартрії була описана понад сто років тому (А. Оппенгейм, Х. Гутцман та ін.). Легка дизартрія як мовленнєвий розлад, що відрізняється за своїм патогенезом, була виділена з групи звуковимовних розладів А. Куссмаулем у 1888 році. Називаючи недорікуватістю всі мовленнєві вади, він поряд із функціональною, виділив органічну недорікуватість, яка була, на його думку, однією з форм центрального, органічно зумовленого мовленнєвого розладу. А. Куссмауль уперше дослідив ті чинники, що спричиняють дизартричні розлади мовлення, які набувають вигляду по-різному вираженої, незрозумілої вимови.

Провідними при дизартрії є розлади звуковимовного боку мовлення і просодики, а також мовленнєвого дихання, голосу й артикуляційної моторики. Розбірливість мовлення при дизартрії порушена, мовлення нечітке. Аналіз спеціальної літератури засвідчив, що існують різні визначення дизартрії.

Дизартрія – це розлад вимови, при якому страждає просодика звукового потоку, фонетичне забарвлення звуків або неправильна реалізація фонемних сигнальних ознак звукового ладу мовлення (пропуски, заміни звуків). Таке визначення дизартрії дається в навчальному посібнику Л. С. Волкової та В. І. Селіверстова.

Дизартрія – це розлад координації процесу мовлення, яке є симптомом ушкодження моторного аналізатора й еферентної системи. При цьому порушена здатність до членування мовлення й артикуляції в цілому (К. Беккер, М. Шофак).

Обидва визначення важливі, оскільки перше ґрунтується на зовнішніх проявах патології, натомість друге відзначає наявність дизартрії як симптому ураження центральної і периферичної нервової системи.

Таким чином, у сучасній літературі вживаним є таке визначення дизартрії:

Дизартрія – це порушення звуковимови та просодики, зумовлене органічною недостатністю іннервації м'язів мовленнєвого апарату. У цьому визначенні наголошується перш за все на симптоматиці цього порушення і його механізмі.

У праці Н. Г. Пахомової «Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі» (2006) досліджено проблему мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання: висвітлено сучасний зміст і стан організації мовленнєвої підготовки старших дошкільників із дизартрією до школи; досліджено стан сформованості мовленнєвої та комунікативної компетентності таких дітей; запропоновано методичну систему формування мовленнєвої готовності старших дошкільників із дизартрією до навчання, яка охоплює три етапи: організаційно-діагностичний, корекційно-діяльнісний, функціонально-мовленнєвий. Науковець визначає психолого-педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування мовленнєвої готовності дітей зі стертою дизартрією; виявляє критерії та показники, рівні сформованості мовленнєвої готовності дітей до навчання, окреслює основні тенденції мовленнєвого розвитку дітей із дизартрією.

ЕТІОЛОГІЯ, ПАТОГЕНЕЗ І КЛІНІКО-ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІТЕЙ З ДИЗАРТРІЄЮ

Етіологія. Дизартрія – симптом складного мозкового ураження бульбарного, псевдобульбарного і мозочкового характеру. Етіологія ДЦП і дизартрії як симптому ДЦП недостатньо вивчена. Раніше вважалося, що основна її причина – це пологова травма. Але, як засвідчили дослідження останніх років (О. М. Вінарська), понад 80% випадків цієї патології – вроджені розлади головного мозку, тобто внутрішньоутробні. На підставі цих досліджень можна висновувати, що патологія, яка виникла під час пологів, є вторинною причиною, яка у свою чергу може підсилити дію первинної.

Пренатальний період: порушення внутрішньоутробного розвитку і внутрішньоутробне ураження головного мозку може бути зумовлене патологією вагітності, захворюваннями матері (вірусні інфекції, серцево-судинна, ниркова недостатність, психічні та фізичні травми, радіація, алкоголізм, лікарська інтоксикація. Особливо важливими є перші три місяці вагітності). При цьому дитина народжується з патологією, яка може проявитися не відразу (наприклад, різні парези відзначаються в міру дозрівання пірамідних шляхів).

Натальний період: ураження головного мозку дитини під час пологів, (черепно-мозкова травма, крововилив у мозок, народження дитини в асфіксії тощо).

Постнатальний період: менінгіти, менінгоенцефаліти, черепно-мозкові травми в ранній період розвитку дитини. Ці захворювання можуть зумовлювати недорозвинення або ураження примоторно-лобної та тім'яно-скроневої зон головного мозку.

Патогенез. Основну роль у виникненні дизартрії відводили пологовій травмі, а пізніше – асфіксії. Нині називають ті самі причини, хоча оцінюють їх інакше. Залежно від часу, характеру і тяжкості ураження внутрішньо-утробна патологія може бути як причиною захворювання, так і передумовою виникнення пологової травми й асфіксії, уражаючи мозок у момент пологів. Найчастіше трапляються внутрішньоутробні (пренатальні) ураження, що виникають унаслідок гострих і хронічних захворювань матері, токсикозів вагітності та інтоксикацій, спричинюючи хронічне кисневе голодування плоду (внутрішньоутробну гіпоксію), які, на думку вчених, порушують розвиток мозку у внутрішньоутробний період. Велику увагу приділяють також відсутності дихання під час народження, розладами мозкового кровообігу, внутрішньочерепним крововиливам.

Клініко-психологічна характеристика дітей з дизартрією. Діти з дизартрією за своєю клініко-психологічною характеристикою представляють у край неоднорідну групу, причому взаємозв'язку між тяжкістю вади та вираженістю психопатологічних відхилень немає. Дизартрія, й у тому числі найбільш тяжкі її форми, може спостерігатися в дітей зі збереженим інтелектом, а легкі прояви можуть бути як у дітей зі збереженим інтелектом, так в олігофренів.

Дітей з дизартрією за клініко-психологічною характеристикою можна умовно розділити на кілька груп залежно від їх загального психофізичного розвитку:

- дизартрія в дітей з нормальним психофізичним розвитком;
- дизартрія в дітей із церебральним паралічем (клініко-психологічна характеристика цих дітей описана в рамках дитячого церебрального паралічу багатьма авторами: Є. М. Мастюкова, 1973, 1976; М. В. Іпполітова і Є. М. Мастюкова, 1975; Н. В. Симонова, 1967 та ін.);
- дизартрія в дітей з олігофренією (клініко-психологічна характеристика відповідає дітям з олігофренією: Г. Є. Сухарева, 1965; М. С. Певзнер, 1966);
- дизартрія в дітей з гідроцефалією (клініко-психологічна характеристика відповідає дітям з гідроцефалією: М. С. Певзнер, 1973; М. С. Певзнер, Л. І. Ростягайлова, Є. М. Мастюкова, 1983);
- дизартрія в дітей із затримкою психічного розвитку (М. С. Певзнер, 1972; К. С. Лебединська, 1982; В. І. Лубовский, 1972 та ін.);
- дизартрія в дітей з мінімальною мозковою дисфункцією. Ця форма дизартрії найбільш розповсюджена серед вихованців спеціальних дошкільних і шкільних установ. У них поряд з недостатністю звуковимовної сторони мовлення спостерігаються зазвичай не різко виражені порушення уваги, пам'яті, інтелектуальної діяльності, емоційно-вольової сфери, легкі рухові розлади й уповільнене формування ряду вищих кіркових функцій.

Рухові розлади зазвичай виявляються в більш пізні терміни формування рухових функцій, особливо таких, як розвиток можливості самостійно сідати, повзати з поперемінним одночасним винесенням вперед руки та протилежної ноги і з легким повертанням голови та очей у бік винесеної вперед руки, ходити, захоплювати предмети кінчиками пальців і маніпулювати ними.

Емоційно-вольові розлади набувають форми підвищеної емоційної збудливості та виснаженості нервової системи. На першому році життя такі діти неспокійні, багато плачуть, вимагають до себе постійної уваги. У них відзначаються розлади сну, апетиту, схильність до зригання і блювання, діатезу, шлунково-кишкових розладів. Вони погано пристосовуються до мінливих метеорологічних умов.

У дошкільному і шкільному віці вони рухово неспокійні, схильні до дратівливості, коливань настрою, метушливості, часто грубі та неслухняні. Рухове занепокоєння посилюється через утому, деякі діти схильні до реакцій істеричного типу: кидаються на підлогу і кричать, домагаючись бажаного. Інші полохливі, загальмовані в новій обстановці, уникають труднощів, погано пристосовуються до змін.

Незважаючи на те, що діти не страждають на виражені паралічі та парези, їх моторика відрізняється загальною незручністю, недостатньою координованістю, вони незграбні, поступаються одноліткам за спритністю і точністю рухів, у них із затримкою розвивається готовність руки до письма, тому довго не виникає інтерес до малювання та інших видів ручної діяльності, у шкільному віці відзначається поганий почерк, виражені розлади інтелектуальної діяльності у вигляді низької розумової працездатності, розладів пам'яті, уваги.

СИМПТОМАТИКА ДИЗАРТРІЇ

Провідними симптомами дизартрії є порушення тону м'язів артикуляційної мускулатури (м'язів обличчя, язика, губ, м'якого піднебіння) за типом спастичності, гіпотонії або дистонії.

1. *Спастичність* – підвищення тону м'язів язика, губ, обличчя та шиї. При спастичності м'язи напружені. Язик «комом» відтягнутий назад, спинка його спастично вигнута, піднесена до твердого піднебіння і кінчик язика не виражений. Напружена спинка язика сприяє пом'якшенню (палаталізації) приголосних звуків. Іноді язик «жалом» витягнутий уперед. Підвищення тону м'язів колового м'яза рота призводить до спастичного напруження губ, щільного змикання рота (довільне відкривання рота при цьому ускладнене). У ряді випадків при спастичному стані верхньої губи рот може бути трохи відкритий, при цьому зазвичай спостерігається підвищена слинотеча (гіперсалівація). Активні рухи при спастичності артикуляційних м'язів обмежені. (Спастичність м'язів відзначається при спастично-паретичній дизартрії.)

2. *Гіпотонія* – зниження тону м'язів. При гіпотонії язик тонкий, розпластаний у ротовій порожнині, губи мляві, не можуть щільно змикатися. Через це рот зазвичай напіввідкритий, може бути виражена гіперсалівація. Гіпотонія м'язів м'якого піднебіння перешкоджає

достатньому просуванню піднебінної завіски вгору та її притисканню до задньої стінки глотки. Струмінь повітря виходить через ніс, і голос набуває носовий відтінок (назалізація). (Гіпотонія артикуляційних м'язів відзначається при спастично-паретичній і атактичній дизартрії.)

3. *Дистонія* – мінливий м'язовий тонус. У стані спокою може відзначатися низький м'язовий тонус, під час спроб і в момент мовлення він різко зростає. Дистонія істотно спотворює артикуляцію. Характерна особливість звуковимови при дистонії – мінливість спотворень, замін і пропусків звуків. (Дистонія відзначається при гіперкінетичній дизартрії.)

У дітей з неврологічною патологією часто відзначається мішаний і варіативний характер порушень тонусу артикуляційної мускулатури (так само, як і скелетної), тобто тонус окремих артикуляційних м'язів може змінюватися по-різному. Наприклад, в артикуляційній мускулатурі може відзначатися спастичність, а в лицьовій і губній – гіпотонія. У всіх випадках є певна відповідність порушень тонусу артикуляційних і скелетних м'язів.

4. *Порушення рухливості артикуляційних м'язів*. Обмежена рухливість м'язів артикуляційного апарату – це основний прояв їх парезу. Недостатня рухливість артикуляційних м'язів язика і губ зумовлює порушення звуковимови. Коли уражені м'язи губ, страждає вимова і голосних, і приголосних звуків, порушується артикуляція в цілому. Особливо грубо звуковимова порушується через різке обмеження рухливості м'язів язика.

Ступінь порушення рухливості артикуляційних м'язів може бути різним – від повної неможливості до незначного зниження обсягу й амплітуди артикуляційних рухів язика і губ. У першу чергу страждають найбільш тонкі та диференційовані рухи (насамперед, піднесення язика).

Специфічні порушення звуковимови відзначаються стійким характером і тому їх особливо складно подолати. Йдеться про:

- специфічні труднощі автоматизації звуків (процес автоматизації вимагає більше часу, ніж при дислалії). Якщо логопедичні заняття закінчуються несвоєчасно, набуті мовні вміння часто руйнуються;
- порушена вимова не тільки приголосних, але і голосних звуків (посередність голосних);
- переважання міжзубної та бічної вимови свистячих [с], [з], [ц] і шиплячих [ш], [ж], [ч], [щ];
- оглушення дзвінких приголосних (вони вимовляються з недостатньою участю голосу);

- пом'якшення твердих приголосних звуків (палаталізація);
- порушення звуковимови особливо виражені в мовному потоці. У разі збільшення мовленнєвого навантаження відзначається, а іноді й збільшується загальна стертість вимови.

Залежно від типу порушень усі вади звуковимови при дизартрії поділяються на дві категорії: антропофонічні (спотворення звуків) і фонологічні (заміни, змішування). При дизартричних розладах найбільш типовими порушеннями звукового ладу мовлення є спотворення звуків.

5. *Порушення мовленнєвого дихання* в дітей з дизартрією зумовлені недостатністю центральної регуляції дихання. Їм притаманні недостатня глибина і порушений ритм дихання: в момент мовлення воно частішає. Відзначається розлад координації вдиху і видиху (поверхневий вдих і вкорочений слабкий видих). Видих часто є носовим, незважаючи на напіввідкритий рот. Дихальні розлади особливо виражені при гіперкінетичній формі дизартрії.

6. *Порушення голосу* зумовлені змінами м'язового тону й обмеженням рухливості м'язів гортані, м'якого піднебіння, голосових зв'язок, язика і губ. Найбільш часто відзначаються недостатня сила голосу (тихий, слабкий, вичерпується) і відхилення його тембру (глухий, назалізований, здушений, хрипкий, уривчастий, напружений, гортанний).

При різних формах дизартрії порушення голосу мають специфічний характер.

Порушення просодики (мелодико-інтонаційних і темпоритмічних характеристик мовлення).

Мелодико-інтонаційні розлади часто відносять до одних із найбільш стійких ознак дизартрії. Саме вони значною мірою впливають на розбірливість і емоційну виразність мови. Відзначається слабка вираженість або відсутність голосових модуляцій (дитина не може довільно змінювати висоту тону). Голос стає монотонним, мало- або немодульованим.

Порушення темпу мовлення виявляються в його вповільненні, рідше – в прискоренні. Іноді відзначаються порушення ритму мовлення (наприклад, скандування – «рубане» мовлення, коли в словах з'являються додаткові наголоси).

Недостатність кінестетичних відчуттів у артикуляційному апараті.

Дітям із дизартрією притаманні не тільки обмеженість артикуляційних рухів, але і слабкість кінестетичних відчуттів артикуляційних поз

і рухів.

7. Вегетативні розлади. Одним із найбільш розповсюджених вегетативних розладів при дизартрії є гіперсалівація. Посилена слинотеча пов'язана з обмеженням рухів м'язів язика, порушенням довільного ковтання, парезом губних м'язів. Вона часто обтяжується за рахунок слабкості кінестетичних відчуттів у артикуляційному апараті (дитина не відчуває витікання слини) та зниження самоконтролю.

Гіперсалівація може бути виражена по-різному. Вона буває постійною або посилюється за певних умов. Навіть легка гіперсалівація (зволоження куточки рота під час вимови, невелике підтікання слини) свідчить про неврологічну симптоматику.

Рідше зустрічаються такі вегетативні розлади, як почервоніння або блідість шкірних покривів, підвищене потовиділення під час вимови.

Порушення акту прийому їжі. У дітей з дизартрією часто ускладнене, а у важких випадках відсутнє жування твердої їжі, відкусування від шматка. Часто відзначається заковтування при ковтанні. Їм важко пити з чашки. Іноді порушена координація між диханням і ковтанням.

Наявність синкінезій. Синкінезії – мимовільні супутні рухи під час довільних артикуляційних рухів (наприклад, додатковий рух нижньої щелепи та нижньої губи вгору при спробі підняти кінчик язика).

Оральні синкінезії – відкривання рота при будь-якому довільному русі або при спробі його виконання.

Підвищення глоткового (блювотного) рефлексу.

Розлади координації рухів (атаксія). Атаксія набуває вигляду дисметричних, асинергічних порушень і скандуваного мовлення.

Дисметрія – це несумірність, неточність довільних артикуляційних рухів. Вона найчастіше виражається у вигляді гіперметрія, коли потрібний рух набуває більшої амплітуди, ніж це необхідно, й уповільнюється. Іноді відзначається порушення координації між диханням, голосоутворенням і артикуляцією (асинергія). Атаксія характерна для атактичної дизартрії.

Наявність насильницьких рухів (гіперкінезів і тремору) в артикуляційній мускулатурі.

Гіперкінези – мимовільні, неритмічні, насильницькі, можуть бути чудернацькі рухи м'язів язика, обличчя (гіперкінетична дизартрія).

Тремор – тремтіння кінчика язика (найбільш виражений при цілеспрямованих рухах). Тремор язика відзначається при атактичній дизартрії.

Класифікація дизартрій. Загальноприйнятою є класифікація дизартрій за локалізаційним принципом. На цій підставі розрізняють такі форми дизартрії: *псевдобульбарну, екстрапірамідну, мозочкову і кіркову.*

Оскільки м'язи органів артикуляційного апарату задіюються (іннервуються) черепно-мозковими нервами, то в цьому руховому процесі мають бути задіяні їхні ядра, розміщені у довгастому мозку (бульбусі), і пірамідно-над'ядерні шляхи, що з'єднують ядра з корою головного мозку (моторною ділянкою кори). Отже, для виконання того чи іншого руху потрібна збереженість усіх зазначених ділянок мозку.

Псевдобульбарна дизартрія характеризується різними розладами м'язового тону, які зумовлені ураженням черепно-мозкових нервів, що іннервують артикуляційну мускулатуру. Через ураження язико-глоткового, блукаючого і під'язикового нервів у дітей розвивається псевдобульбарний синдром, що характеризується розладами ковтання, дихання, голосоутворення, різкою обмеженістю рухливості органів артикуляційного апарату.

Слід зазначити, що за різних проявів псевдобульбарної дизартрії відзначається обмежена рухливість артикуляційних м'язів, особливо при цьому страждають найтонші ізольовані рухи – зазвичай це рухи язика вбік і особливо вгору. Для псевдобульбарної дизартрії характерні підвищена салівація, оральні синкінезії, розлади дихання, голосоутворення, часті порушення жування, іноді приймання їжі, невиразне, монотонне мовлення, гугнявий голос.

Виділяють три ступені порушення мовленнєвої або артикуляційної моторики внаслідок псевдобульбарної дизартрії:

Легкий ступінь псевдобульбарної дизартрії характеризується відсутністю грубих розладів моторики артикуляційного апарата. Труднощі артикуляції пов'язані з повільними, недостатньо точними рухами язика, губ. Розлад жування і ковтання не надто виражений і має вигляд рідких захлипувань. Вимова у таких дітей порушена внаслідок недостатньо чіткої артикуляційної моторики, мовлення трохи вповільнене, під час вимовляння звуків відзначається стертість. Частіше страждає вимова складних за артикуляцією звуків: **[ж], [ш], [р], [ц], [ч]**. Дзвінкі звуки вимовляються з недостатньою участю голосу. Складні для вимови м'які звуки, що вимагають додавання до основної артикуляції піднесення середньої частини спинки язика до твердого піднебіння.

Недоліки вимови негативно позначаються на фонематичному розвитку. Більшість дітей з легкою дизартрією зазнають певних труднощів під час звукового аналізу.

Основною вадою в дітей, які страждають на легку псевдобульбарну дизартрію є порушення фонетичного аспекту мови.

Такі діти маючи гарний слух і відрізняючись нормальним розумовим розвитком, відвідують логопедичні заняття в дитячій поліклініці, а в шкільному віці – логопедичний пункт при загальноосвітній школі. Істотний внесок в усунення цієї вади можуть зробити батьки.

Середній ступінь. Діти із середнім ступенем дизартрії становлять найбільш численну групу. Для них характерна відсутність рухів лицьових м'язів, дитина не може надути щоки, витягнути чи стулити губи. Рухливість язика обмежена, дитина не може підняти кінчик язика вгору, повернути його вбік або утримувати в даному положенні. Значні труднощі викликає перемикання з одного руху на інший. М'яке піднебіння часто буває малорухливим, голос має назальний відтінок. Відзначається рясна слинотеча. Ускладнені акти жування й ковтання.

Мовлення таких дітей звичайно дуже невиразна, змазане, тихе. Через малорухливість губ і язика артикуляція голосних, що вимовляються звичайно із сильним носовим видихом, нечітка. Частіше дзвінки приголосні поступаються глухим. Нерідко звуки наприкінці слова й у сполученнях приголосних опускаються.

Діти з таким розладом не можуть успішно навчатися в загальноосвітній школі. Найбільш сприятливі умови для їхнього навчання й виховання створені в спеціальних школах для дітей із тяжкими мовленнєвими розладами, де запроваджується індивідуальний підхід.

Тяжка псевдобульбарна дизартрія – анартрія – характеризується глибоким ураженням м'язів і повною бездіяльністю мовленнєвого апарату. Обличчя дитини, яка страждає анартрією, маскоподібне, нижня щелепа відвисає, рот постійно відкритий. Язик нерухомо лежить на дні ротової порожнини, рухи губ різко обмежені. Ускладнені жування і ковтання. Мовлення відсутнє за винятком окремих нечленороздільних звуків.

Діти з анартрією при гарному розумовому розвитку також можуть навчатися в спеціальних школах для дітей з тяжкими мовленнєвими вадами, де завдяки спеціальним логопедичним методам успішно опановують навичками письма й програмою із загальноосвітніх предметів.

Кіркова дизартрія характеризується більш ізольованими порушеннями іннервації м'язів артикуляційного апарату. В разі кіркової дизартрії частими є порушення орального праксису, внаслідок чого страждає насамперед вимова тих звуків, які пов'язані з найтоншими ізольованими рухами окремих м'язових груп язика. Темп і виразність мовлення за кіркової дизартрії зазвичай не страждають.

Для *екстрапірамідної дизартрії* характерні порушення м'язового тону в артикуляційній, фонаційній і дихальній мускулатурі за типом дистонії (мінливого тону) або за типом ригідності (тонічних спазмів). Спостерігаються також розлади інтонаційно-виразового аспекту мовлення, наявність гіперкінезів (найчастіше у м'язах язика). Мінливий характер м'язового тону, гіперкінези в артикуляційній і дихальній мускулатурі грубо спотворюють мовлення, часто роблять його малозрозумілим, іноді унеможливають його розуміння.

Мозочкова дизартрія характеризується порушеннями координації в роботі артикуляційної, дихальної та фонаційної мускулатури, що призводить до порушення синхронності артикуляції, дихання і фонації. Мовлення втрачає плавність звучання, стає скандованим (розірваним на склади, слова). Найчастіше ця форма дизартрії спостерігається за атонічно-астатичної форми ДЦП; розлади координації рухів, недорозвиненість реакції рівноваги.

Засади логопедичної роботи при дизартрії

Основна мета логопедичної роботи з дітьми, які страждають на дизартричні розлади – покращення чіткості мовлення, що забезпечить краще його розуміння. Для досягнення цієї мети необхідні:

- 1) зменшення проявів рухових вад мовленнєвого апарату – спастичного парезу, гіперкінезів, атаксії (в більш легких випадках – нормалізація тону м'язів і моторики артикуляційного апарату);
- 2) розвиток мовленнєвого дихання і голосу; тренування сили, тривалості, дзвінкості, керованості голосу в мовленнєвому потоці; вироблення синхронності голосу, дихання й артикуляції;
- 3) нормалізація просодичної системи мовлення (мелодико-інтонаційних і темпоритмічних характеристик мовлення);
- 4) формування артикуляційного праксису на етапі постановки,

автоматизації та диференціації звуків;

5) розвиток фонематичного сприйняття і звукового аналізу (якщо порушений не тільки фонетичний лад мовлення, але й фонематичні процеси);

6) нормалізація лексико-граматичних навичок експресивного мовлення (при мішаному, складному мовленнєвому розладі страждають усі компоненти мовлення – не тільки фонетико-фонематичні, але і лексико-граматичні);

7) розвиток функціональних можливостей кистей і пальців рук, корекція розладів дрібної моторики.

Установивши діагноз на підставі первинного логопедичного обстеження, логопед спільно з невропатологом розробляють тактику корекційно-логопедичного впливу, визначають основні напрями та форми роботи, прогнозують кінцевий результат логопедичного впливу, визначають протипоказання і дозування занять. Для кожної дитини бажано скласти індивідуальну комплексну програму, що включає конкретні корекційно-логопедичні завдання на найближчий час і перспективний план роботи.

Логопедичну роботу при дизартричних розладах слід починати з ослаблення проявів розладів іннервації м'язів мовленнєвого апарату. Розширюючи рухові можливості мовленнєвих м'язів, можна розраховувати на їх краще спонтанне залучення до артикуляційного процесу.

Під час проведення корекційно-логопедичної роботи з дітьми, які страждають на дизартрію доцільно використовувати такі методи логопедичного впливу:

- диференційований логопедичний масаж (розслабляючий або стимулюючий);
- зондовий, точковий, мануальний, щітковий масаж;
- пасивна й активна артикуляційна гімнастика;
- дихальні та голосові вправи;
- штучну локальну контрастотермію (поєднання гіпо- і гіпертермії).

Види та прийоми масажу, використовувані в логопедичній практиці.

У логопедичній практиці можуть бути використані кілька видів масажу. Основним є диференційований (розслабляючий або стимулюючий) масаж, заснований на прийомах класичного масажу. Крім цього, використовуються масаж біологічно активних точок (БАТ), масаж із

застосуванням спеціальних пристосувань (логопедичного зонду, шпателя, вібромасажера і т.п.), а також елементи самомасажу.

Останнім часом різко зріс відсоток дітей з мовленнєвою патологією, зумовленою порушеннями іннервації артикуляційних органів. Істотну допомогу в корекції дизартрії надає акупресура, яку необхідно включати до комплексу логопедичних заходів.

ЗАСТОСУВАННЯ АКУПРЕСУРИ ПРИ ДИЗАРТРІЇ

Цілями акупресури при дизартрії, використовуюваного в логопедичній практиці, є: нормалізація тону м'язів, що забезпечують роботу голосового, дихального й артикуляційного апарату; регуляція вегетативних функцій і обмінних процесів; регуляція емоційного стану; профілактика розладів голосового апарату і захворювань верхніх дихальних шляхів.

Методичні вказівки щодо акупресури

1. На перших сеансах масажують не більше 3 – 4 точок, поступово збільшуючи їх кількість.

2. Під час одного сеансу рекомендується масажувати точки як загальної, так і локальної дії.

3. Симетричні точки масажують попарно й одночасно.

4. Точковий масаж можна поєднувати з класичним.

5. Масаж при дизартрії роблять після логопедичних занять.

6. Точковий масаж рекомендується проводити цілим курсом: між 1-м і 2-м курсами варто зробити перерву два тижні; між 2-м і 3-м перерва може тривати до трьох місяців. Курси масажу повторюються кожні 3 – 6 місяців. Сеанси масажу відбуваються через день. Тривалість перерви між сеансами масажу, протягом курсу, не повинна перевищувати трьох днів.

7. У тому випадку, якщо масаж спрямований на релаксацію м'язів, точковий масаж корисно робити на тлі релаксації, для чого можна використовувати спеціально підібрану музику, або аутогенного тренування.

Техніка акупресури. Однією з умов ефективності акупресури є правильна локалізація БАТ.

Під час пошуку потрібної точки орієнтирами є різні анатомічні утворення: западини, сухожилля, кістки та ін. При натисканні на БАТ у

пацієнта виникають, як правило, відповідні реакції, частіше суб'єктивного характеру (ломота, розпирання, оніміння, деякої хворобливості, може з'явитися відчуття тепла, легкості). Однак ці відчуття не повинні бути різко вираженими.

Одним із способів локалізації БАТ є пальпація за допомогою ковзних рухів пучкою найбільш чутливого пальця (безіменного або вказівного). Після знаходження БАТ на обличчі часто виникає відчуття пульсації.

Для лікування дизартрії та контрактури м'язів язика впливають на наступні точки.

1. Точка ЦЮЙ-ЧІ (рис. 1) – симетрична, знаходиться в западині посередині ліктьового згину, біля ліктьового краю двоголового м'яза плеча. Масажують у положенні сидячи по черзі ліворуч і праворуч, напівзігнута рука лежить на столі долонею вниз.

Топографічна анатомія. Розташування точки відповідає місцю проходження серединного нерва і плечової артерії. Тут підшкірно розташовуються серединна ліктьова вена і внутрішній шкірний нерв плеча та передпліччя.

Рис. 1

Показання: міокардит, бронхіт, гострий гастрит, біль у плечі, сонячний удар, нудота під час вагітності. Максимальна активність точки з 5 до 7 години.

2. Точка ХЕ-ГУ (рис. 2) – симетрична, знаходиться між першою і другою п'ястковими кістками поблизу від променевого краю другої п'ясткової кістки. Масажують у положенні сидячи по черзі ліворуч і праворуч, напівзігнута рука лежить на столі долонею вниз.

Топографічна анатомія. Розташування точки відповідає першому тильному міжкістковому м'язу, де проходять тильна пальцева артерія, яка відходить від променевої артерії, та поверхнева гілка променевого нерва.

Показання: головний біль, біль у лопатці, лейкома, зниження зору, глухота, шум у вухах, носова кровотеча, зубний біль, тонзиліт, задишка, ускладнене відхаркування мокротиння, астма, ядуха, колапс, безсоння, нічний піт, аменорея, неврастенія. Максимальна активність точки з 5 до 7 години.

Рис. 2

3. Точка Я-МЕНЬ (рис. 3) – несиметрична, знаходиться на середній лінії голови на кордоні волосистої частини, між I і II шийними хребцями, в западині, утвореній трапецієподібними м'язами. Масажувати в положенні сидячи повинна інша особа.

Топографічна анатомія. Тут знаходиться гілка потиличної артерії, задня гілка шийного нерва і вглибині хребетний канал, де розташовується спинний мозок.

Показання: головний біль, параліч під'язикових м'язів, м'яка пухлина під язиком, ларингіт, розлад мовлення, менінгіт, носова кровотеча, мієліт, захриплість голосу, хронічний бронхіт.

Рис. 3

4. Точка ЛЯНЬ-ЦУАНЬ (рис. 4) – несиметрична, знаходиться в щілині, утвореній нижнім краєм тіла під'язикової кістки та верхньої вирізкою щитоподібного хряща. Масажують у положенні сидячи, відкинувши голову назад.

Топографічна анатомія:

Розташування точки відповідає місцю між прикріпленням лівого і правого щитоподібно-під'язикових м'язів.

У цій ділянці розгалужується верхня артерія щитоподібної залози, спадна гілка під'язикового нерва, шийний шкірний нерв. У глибині вище від даної точки знаходиться надгортанник, а нижче – голосова щілина.

Показання: бронхіт, астма, ларингіт, блювання, глосит, атрофія м'язів кореня язика, слинотеча.

5. Точка БАЙ-ХУЕЙ (рис. 5) – симетрична, знаходиться на 5 цунів вище від передньої межі волосся. Масажують у положенні сидячи, схиливши голову вперед.

Топографічна анатомія. Точка розташована в центрі сагітального шва.

Тут знаходиться частина сухожильного шолома голови, під яким локалізується мережа анастомозів поверхневої скроневої та потиличної артерій і розгалужується великий потиличний нерв.

Показання: головний біль, запаморочення, неврастенія, анемія мозку, епілепсія, захриплість, поліпи носа, випадання прямої кишки, геморой.

6. Точка ФЕН-ШИ (рис. 6) – симетрична, знаходиться на зовнішній поверхні стегна, вище від верхнього краю колінної чашечки на 5 пропорційних цунів. Масаж роблять одночасно з обох боків у положенні стоячи.

Топографічна анатомія: Між латеральним широким м'язом стегна і двоголовим м'язом стегна, де проходить зовнішня артерія, навколо стегнової кістки і зовнішнього шкірного нерва стегна. Якщо опустити руки вздовж тіла руках кінчик середнього пальця точно вказує цю точку.

Рис. 4

Рис. 5

Показання: порушення чутливості та рухової функції нижніх кінцівок, біль у колінному суглобі. Максимальна активність точки з 23 до 1 години.

Рис. 6

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович О. Д., Артапухина О. Ю., Астафьева О. П. Домашний логопед : полный справочник. М. : Эксмо, 2007. С. 431-433.
2. Архипова Е. Ф. Логопедический массаж при дизартрии. М. : АСТ Астрель, 2008. 240 с.
3. Бортфельд С. А., Городецкая Г. В., Рогачева Е. М. Точечный массаж при ДЦП. Л. : Медицина, 1979.
4. Винарская Е. П., Пулатов А. М. Дизартрия и ее топиико-диагностическое значение в клинике очаговых поражений мозга. Т. : Медицина, 1989. 168 с.
5. Дубровский В. И. Точечный массаж. М. : Знание, 1988. 96 с.
6. Волкова Л. С., Лалаева Р. И., Мастюкова Е. М. Логопедия : учеб. для студ. пед. ин-тов по спец. «Дефектология» / под ред. Л. С. Волковой. М. : Просвещение, 1989. С. 122-155.
7. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. К. : Видавничий дім «Слово», 2010. С. 148-189.
8. Поваляева М. А. Справочник логопеда. Изд. 8-е. Ростов-на-Дону : Феникс, 2007. С. 183-185.
9. Расстройства речи у детей и подростков / под ред. проф. С. С. Ляпидевского. М. : Изд-во «Медицина», 1969. С. 144-156.
10. Филичева Т. Б., Чевелева Т. Б., Чиркина Г. В. Основы логопедии : учеб. пособие для студ. пед. ин-тов по спец. «Педагогика и психология (дошк.)». М. : Просвещение, 1989. С. 75-85.
11. Фомичева М. Ф. Воспитание у детей правильного произношения : практикум по логопедии. Учеб. пособие (для уч. пед. уч-щ по спец. «Дошкольное воспитание»). М. : Просвещение, 1989. С. 88-91.

СЛОВНИК

А

АДАПТАЦІЯ – пристосування організму до умов довкілля. Одним із прикладів адаптації є акліматизація.

АДРЕНАЛІН – гормон мозкової речовини надниркових залоз; застосовується, як лікарський препарат для стимуляції серцевої діяльності, звуження судин та ін.

АЕРОГЕЛІОТЕРАПІЯ – метод кліматотерапії, який ґрунтується на дії відкритого свіжого повітря і сонячних променів з профілактичною, лікувальною або оздоровчою метою. Див.: Аеротерапія, Геліотерапія.

АЕРОТЕРАПІЯ – метод кліматолікування, що ґрунтується на дії відкритого свіжого повітря. Застосовується в будь-яких кліматичних районах у всі пори року. Невід’ємна складова санаторно-курортного режиму.

АКОМОДАЦІЯ – 1) А. ока – здатність ока виразно бачити предмети на різній відстані; 2) А. фізіологічна – пристосування до дії подразника, сила якого поступово збільшується; 3) А. гістологічна – зміна форми та співвідношення тканинних елементів у процесі пристосування до нових умов існування.

АКРОКЕФАЛІЯ, АКРОЦЕФАЛІЯ – аномалія форми черепа, коли голова видовжена, баштоподібна.

АКРОМЕГАЛІЯ – захворювання, пов’язане з порушенням функцій гіпофізу. Супроводжується надмірним ростом кінцівок, черепа тощо.

АКСЕЛЕРАЦІЯ – прискорення індивідуального розвитку людини (найвідчутніше в дитячому й юнацькому віці).

АКСОН-РЕФЛЕКС – нервова реакція в межах розгалужень одного чутливого нервового волокна без участі головного і спинного мозку. Інша назва – несправжній рефлекс.

АКТИН – білок м’язової тканини, що бере участь у м’язовому скороченні разом з міозином.

АКТИНОМІЦЕТИ – група мікроорганізмів, для яких характерні риси будови бактерій і найпростіших грибків. Серед А. є патогенні форми, що спричиняють актиномікоз, туберкульоз, дифтерію. З багатьох А. виробляють антибіотики, вітаміни тощо. Інша назва – променисті гриби.

АКТИМІОЗИН – комплекси білкових м'язових волокон, який складається з актину і міозину. А. – важливий білок м'язів, який зумовлює здатність міофібрил до скорочення.

АКУПУНКТУРА – метод лікування голковколанням. Походить з Китаю. Інша назва – голкотерапія.

АКУПРЕСУРА – метод рефлексотерапевтичного впливу пальцями на біологічно активні точки.

АКУШЕРСТВО – наука про вагітність, пологи та післяпологовий період, їхню фізіологію і патологію та раціональну допомогу породіллі.

АЛАЛІЯ – відсутність або недорозвиненість мовлення у дітей, які нормально чують і не мають первинних розумових вад.

АЛЕЙКІЯ – захворювання кровотворних органів, яке характеризується зменшенням кількості або цілковитою відсутністю зернистих лейкоцитів у крові.

АЛЕКСІЯ – порушення навичок читання внаслідок втрати розуміння написаних слів чи впізнання окремих літер. Спричиняється ураженням кори головного мозку.

АЛЕРГЕН – чужорідна речовина, що спричиняє алергію. А. можуть бути білки, лікарські препарати тощо.

АЛЕРГІЯ – підвищена чутливість організму до впливу на нього алергенів. Виявляється у вигляді анафілаксії, ідіосинкразії, тощо.

АЛОПАТІЯ – застаріла назва, вживана гомеопатами щодо звичайної, негомеопатичної системи лікування.

АЛЬВЕОЛА – 1) кінцевий відділ залози; 2) кінцева частина респіраторного апарата в легенях; 3) ямка, в якій міститься корінь зуба.

АЛЬДОСТЕРОН – гормон стероїдної природи, виробляється кірковим шаром надниркових залоз, регулює в організмі мінеральний обмін.

АМЕТРОПІЯ – ненормальна заломлювальна здатність ока. До А. належать короткозорість і далекозорість.

АМІМІЯ – ослаблення або повна відсутність міміки, що спостерігається при деяких захворювань нервової системи.

АМНЕЗІЯ – ослаблення або втрата пам'яті.

АНАБІОЗ – тимчасовий стан деяких живих істот, коли всі життєві процеси в їхньому організмі так уповільнюються, що немає видимих проявів життя. Є формою пристосування до несприятливих умов.

АНАЛІЗАТОРИ – складні анатоμο-фізіологічні системи.

АНАЛЬГІЯ, АНАЛГІЯ, АНАЛГЕЗІЯ – нечутливість до болю.

АНАМНЕЗІЯ – відомості про попередній стан пацієнта.

АНАСТОМОЗ – з'єднання між волокнистими утвореннями та кровоносними або лімфатичними судинами. А. називають також штучне або патологічне з'єднання між порожнистими органами трубчастої структури.

АНАФІЛАКСІЯ – підвищена чутливість організму до повторного введення чужорідних речовин, найчастіше білкових – сироваток, вакцин тощо, є один із проявів алергії.

АНГІНА – гостре інфекційне захворювання, переважно з ураженням піднебінних мигдалин. Збудниками є здебільшого стрептококи, стафілококи, пневмококи. Інша назва – гострий тонзиліт.

АНГІОНЕВРОЗ – функціональний розлад іннервації кровоносних судин.

АНГІОСПАЗМ – раптове звуження дрібних артерій і капілярів, унаслідок чого порушується кровопостачання тканини чи органа.

АНГІОСТЕНОЗ – звуження судин.

АНГІОХІРУРГІЯ – хірургічне лікування кровоносних судин.

АНДРОГЕНИ – група чоловічих статевих гормонів, які стимулюють розвиток вторинних чоловічих статевих ознак.

АНДРОЛОГІЯ – вчення про хвороби чоловічих сечових і статевих органів; складова урології.

АНЕМІЯ – група захворювань, які характеризуються зменшенням вмісту гемоглобіну в еритроцитах, кількості еритроцитів, а також загальної маси крові в організмі. Інша назва - недокрів'я.

АНЕСТЕЗІОЛОГІЯ – наука про знеболювання.

АНІЗОКОРІЯ – різна величина зіниць.

АНКІЛОЗ – цілковита нерухливість суглоба.

АНОКСЕМІЯ – недостатність кисню в крові.

АНОКСІЯ – недостатність кисню в організмі, кисневе голодування.

АНОМАЛІЯ – різноманітні відхилення від норми перебігу психічних процесів і функцій.

АНОМАЛЬНІ ДІТИ – діти з тими чи іншими відхиленнями у фізичному або психічному розвитку.

АНОСМІЯ – втрата нюху, чутливості до запахів. А. виникає внаслідок ураження нюхового аналізатора (хвороби носа, горла, вуха, алергія,

нервові розлади тощо).

АНТИБІОТИКИ – речовини біологічного походження, які синтезуються мікроорганізмами і пригнічують ріст бактерій та інших мікробів, а також вірусів і клітин. Багато А. здатні вбивати мікроби. А. застосовують із лікувальною метою.

АНТИДІУРЕТИЧНИИ – протисечогінний; а. гормон - гормон гіпофіза, що затримує сечовиділення. Інша назва – вазопресин.

АНТИДОТИ – протиотрути, препарати для лікування отруєнь.

АНТИКОАГУЛЯНТ – речовина, що перешкоджає згортанню крові.

АНТИМЕТАБОЛИТИ – біологічно активні сполуки, що утворюються в організмі або штучно синтезовані. За хімічною будовою близькі до метаболітів, але порушують перебіг обміну речовин.

АНТИПРЕТИКИ – лікарські жарознижувальні, протигарячкові засоби.

АНТИСЕПТИКА – спосіб хімічного і біологічного знешкодження хвороботворних та інших мікроорганізмів, з метою запобігання зараженню ран, руйнуванню різних матеріалів тощо.

АНТАГОНІСТ – м'яз, який виконує рух у суглобі в напрямку, протилежному руху агоніста.

АНТРОПОМЕТРІЯ – один із методів дослідження, що базується на вимірюванні частин людського тіла.

АПАТІЯ – психічний стан людини, ознаками якого є індиферентність, байдужість, відсутність інтересу до навколишніх явищ і подій.

АПЕНДИЦИТ – запалення апендикса.

АПІТЕРАПІЯ – використання продуктів бджільництва (мед, прополіс, маточкове молочко, пилок, перга) з профілактично-оздоровчою, лікувальною або фізреабілітаційною метою.

АПЛАЗІЯ – вроджене недорозвинення органа або повна його відсутність. Інша назва – агенезія.

АПНОЕ – тимчасова затримка дихальних рухів, зумовлена гальмуванням дихальних центрів.

АПОФІЗ – кінцева частина трубчастих кісток.

АПРАКСІЯ – порушення здатності виконувати доцільні звичні дії та рухи, яке виникає внаслідок ураження певних ділянок кори головного мозку.

АРЕОЛА – червонувате кільце навколо грудного соска, язви тощо.

АРИТМІЯ – порушення нормального серцевого ритму.

АРОМАТЕРАПІЯ – використання ефірних олій у вигляді інгаляцій, ванн, компресів, ароматизації повітря, ароматичних свічок, біде, внутрішнього застосування з метою лікування, фізичної реабілітації та профілактики різноманітних захворювань.

АРТРАЛГІЯ – біль у суглобі.

АРТРИТ – запалення суглоба.

АРТРОЛОГІЯ – розділ анатомії, який вивчає будову суглобів.

АРТРОПЛАСТИКА – хірургічна операція, спрямована на відновлення рухливості суглобів.

АСЕПТИКА – сукупність профілактичних методів і прийомів, спрямованих на створення безмікробних умов для запобігання зараженню ран.

АСКЕТИЗМ (від грецьк. добре навчений) – духовне вчення, за яким людина має обмежувати свої чуттєві потреби. Аскетичні форми самозречення: піст, відлюдність, безшлюбність, зречення радощів земного життя, «умертвіння плоті».

АСПЕРГИЛЬОЗ – інфекційне захворювання, яке спричинюється плісневими грибами роду аспергил. Інша назва – пневмомікоз.

АСТАЗІЯ – втрата здатності стояти, переважно внаслідок захворювання нервової системи. А. найчастіше поєднується з абазією.

АСТЕНОПІЯ – ослаблення зору.

АСТМА – раптові напади ядухи, що періодично повторюються при деяких захворюваннях серця, а також унаслідок судомного збудження бронхів або набухання їхньої слизової оболонки.

АСЦИТ – патологічне скупчення рідини в черевній порожнині при захворюваннях серця, печінки тощо.

АТАКСІЯ – розлад координації довільних рухів, спостерігається при деяких захворюваннях нервової системи.

АТЕРОСКЛЕРОЗ – хронічне захворювання, яке характеризується ущільненням і втратою еластичності стінок артерій, звуженням їхнього просвіту з подальшими порушенням кровопостачання органів.

Б

БРАДИКІНЕЗІЯ – сповільнення активних і узгодження рухів людини, яка може супроводжуватись значним підвищенням м'язового тону; зумовлюються рядом захворювань головного мозку.

БРОНХОАДЕНІТ – запальне ураження внутрішньогрудних лімфатичних вузлів, що прилягають до бронхів, трахеїв.

БРОНХОПНЕВМОНІЯ – запалення легень з первинним ураженням дрібних бронхів.

В

ВАКЦИНАЦІЯ – застосування вакцин анатоксинів з метою імунізації – запобігання інфекційним захворюванням.

ВАРІОЛОЇД – легка форми натуральної віспи.

ВАСКУЛІТ – запалення стінок дрібних кровоносних судин.

ВЕЗИКУЛИ – пухирці на шкірі, слизових оболонках, заповнені рідиною, визначають при деяких інфекційних і шкірних захворюваннях.

ВЕЗИКУЛІТ – запалення сім'яних міхурців, спричиняються гонококом, туберкульозною паличкою, іноді неспецифічними мікроорганізмами.

ВІРУЛЕНТНИЙ – хвороботворний, здатний спричинити інфекційні захворювання.

Г

ГАСТРАЛГІЯ – нападopodobний біль у шлунку, що виникає внаслідок захворювання самого шлунка, при вегетативних неврозах, а також деяких інших захворюваннях.

ГАСТРОЕНТЕРИТ – запальне захворювання слизової оболонки шлунка і тонких кишок, що виникає здебільшого внаслідок вживання недоброякісних продуктів.

ГАСТРОПТОЗ – опущення шлунка.

ГАСТРОСКОПІЯ – метод дослідження шлунка за допомогою ендоскопа-гастроскопії; застосовують для розпізнання ряду захворювань шлунка.

ГЕБЕФРЕНІЯ – психічне захворювання, одна з форм юнацької шизофренії, розвивається в період статевого дозрівання.

ГЕЛІОПРОФІЛАКТИКА – використання сонячного опромінення для загартування організму і попередження УФ недостатності (так званого сонячного голодування). Один із методів кліматопротекції.

ГЕМАГЛЮТИНИНИ – антитіла, здатні спричинити склеювання еритроцитів.

ГЕМАНГІОМА – доброякісна пухлина, що розвивається з кровоносних судин.

ГЕМАРТРОЗ – крововилив у порожнину суглоба, який виникає при травмі або деяких захворюваннях; гемофілія.

- ГЕМАТОМА** – скупчення крові, обмежене навколишніми тканинами або стінками природної порожнини тіла, що виникає внаслідок крововиливу при травмах, руйнування стінок судин паталогічним процесом тощо.
- ГЕМАТОПСІЯ** – крововилив у око або в його межах, спостерігається при травмах тощо.
- ГЕМЕЛОЛОГІЯ** – галузь біології та медицини, що вивчає походження близнюків.
- ГЕМЕРАЛОНІЯ** – розлад зору, що характеризується зниженням світлової чутливості, та виникає через деякі захворювання очей, брак вітаміну А або має природній характер. Інша назва – *куряча сліпота*.
- ГЕМІАНЕСТЕЗІЯ** – втрата чутливості на одній половині тіла, що виникає внаслідок порушення провідності нервів від перефірії до головного мозку.
- ГЕМІАТРОФІЯ** – атрофія однієї половини органа або тіла внаслідок деяких захворювань.
- ГЕМІПАРЕЗ** – однобічний неосновний параліч м'язів, що виникає при ураженнях головного мозку.
- ГЕМІПЛЕГІЯ** – повна втрата довільних рухів людини з астеничною будовою тіла при різкому схудненні, повторній вагітності.
- ГЕМОЛІЗ** – процес руйнування еритроцитів у крові людини; гемоглобін при цьому надходить у плазму і розчиняється.
- ГЕМОГЛОБІНУРІЯ** – поява гемоглобіну в сечі внаслідок внутрішньосудинного гемолізу.
- ГЕМОРОЙ** – вузлоподібне розширення вен прямої кишки внаслідок запальних процесів у прямій кишці, закріпів, певною мірою захворюванню сприяє тривала сидяча праця.
- ГЕМОТАЦЕЛИ** – скупчення крові людини в обмеженому просторі, що спостерігається при травмах, геморагічному запаленні яєчка. Інша назва – *кров'яний опух*.
- ГЕМОТЕРАПІЯ** – метод лікування шляхом уведення хворому крові, що також препаратів з крові.
- ГЕМОТОРАКС** – скупчення крові в порожнині плеври, а виникає внаслідок внутрішньої кровотечі при травмі.
- ГЕМОФІЛІЯ** – невиліковне генетичне захворювання, пов'язане з порушенням коагуляції (згортання) крові; при цьому захворюванні

різко зростає небезпека загибелі від крововиливу в мозок та інші життєво важливі органи, навіть при незначній травмі.

ГЕНАРИН – речовина, що сприяє згортанню крові та міститься в тканинах печінки, легень, нирок, кишечника, м'язів.

ГЕНЕТИКА – наука про спадковість і мінливість організмів.

ГЕНОМ – сукупність генів у одинарному наборі хромосом.

ГЕНОМЕМА – довга білкова молекула – низка або їх пучок, що є основою хромосоми як спадкової інформації.

ГЕНОТИП – сукупність усіх спадкових структур організму.

ГЕНОФОНД – сукупність усіх генів однієї популяції організмів.

ГЕОТРИХОЗ – захворювання, спричинене грибом геотрихозом і характеризується ураженням шкіри слизових оболонок і легень.

ГЕПАТИТ – запальне захворювання печінки.

ГЕРІАТРІЯ – розділ геронтології, який вивчає особливості захворювань людей похилого і старечого віку, а також методи їх лікування і запобігання хворобам.

ГЕРПЕС – група інфекційних вірусних захворювань, які характеризуються висипом згрупованих дрібних пухирців на шкірі, слизових оболонках або гострим висипом уздовж окремих нервів, частіше міжреберних (*оперізувальний лишай*).

ГІДРОФОБІЯ – водобоязнь, сказ, вірусне захворювання центральної нервової системи.

ГІНГІВІТ – запалення слизової оболонки ясен, спричинюване карієсом зубів, легкими гострими інфекційними захворюваннями, авітамінозами, отруєнням солями важких металів тощо.

ГІПЕРВІТАМІНОЗ – інтоксикація організму людини через надмірне вживання вітамінів, зокрема А і D.

ГІПЕРЕМІЯ – надмірне наповнення кров'ю судин тканини чи органа, що спричиняється припливом артеріальної крові.

ГІПЕРКІНЕЗ – рухові розлади, що виникають при значних ураженнях центральної нервової системи.

ГІПЕРМЕТРОПІЯ – розлад зору. Інша назва – *далекозорість*.

ГІПЕРНЕФРОМА – пухлина, що розвивається з клітин.

ГІПЕРОСМІЯ – підвищена чутливість до запахів при вагітності, деяких психічних та істеричних станах.

- ГІПЕРТЕРМІЯ** – перегрівання; штучне підвищення температури тіла людини, зумовлене зовнішніми фізичними чинниками.
- ГІПЕРТОНІЧНИЙ** – той, що має підвищений тиск. Г. хвороба – захворювання людини, проявом якого є стійке підвищення кров'яного тиску в артеріальній системі.
- ГІПЕРТРОФІЯ** – збільшення об'єму органа тіла або його частини, зумовлене збільшенням об'єму клітин чи тканин органа або збільшенням їх кількості.
- ГІПНОЗ** – близький до сну стан людини, що виникає під впливом дуже сильних раптових або дуже слабких одноманітних зовнішніх подразників. Г. виникає також через словесне навіювання.
- ГІПОБІОЗ** – стан зниженої життєдіяльності організмів.
- ГІПОГЛІКЕМІЯ** – зниження вмісту цукру в крові.
- ГІПОПЛАЗІЯ** – недорозвинення тканини, органа, частини тіла чи організму в цілому, що виникає внаслідок порушення внутрішньоутробного розвитку плода.
- ГІПОСТАЗ** – застій крові у нижчерозташованих частинах тіла й органах, зумовлений серцевою недостатністю, що розвивається внаслідок венозного застою.
- ГІПОТЕРАПІЯ** – одна із форм лікувальної фізичної культури з використанням їзди верхи Г. умовно поділяють на іпотерапію — лікування за допомогою коней і реабілітаційну їзду верхи. Інша назва – *райттерапія*.
- ГІПОТРОФІЯ** – зменшення об'єму органа, зумовлене хронічним розладом харчування, що виражається в схудненні, втраті або недостатньому збільшенні ваги, спостерігається у дітей раннього віку внаслідок недостатнього харчування або якогось захворювання.
- ГІПОФІЗ** – нижній мозковий придаток - залоза внутрішньої секреції людини. Ураження Г. призводить до різних захворювань.
- ГЛАУКОМА** – затворювання очей, ознакою якого є підвищення внутрішньоочного тиску, спостерігається при порушеннях функцій центральної нервової системи, ендокринних розладах тощо.
- ГЛІКЕМІЯ** – наявність цукру в крові при деяких захворюваннях і патологічних станах.
- ГЛІКОЗУРІЯ, ГЛЮКОЗУРІЯ** – виділення цукру із сечею при цукровому діабеті, деяких отруєннях, нервових хворобах, вагітності, вживанні

великої кількості цукру – аліментарна Г.

ГЛІОМА — пухлина, що розвивається в головному, рідше в спинному мозку з елементів невроглії.

ГЛОБУЛІНИ – поширена в природі група тваринних і рослинних білків. Входять до складу цитоплазми, плазми крові й лімфи людини.

ГЛОСИТ – запалення язика у людини, яке спричиняється стоматитом, деякими захворюваннями крові, авітамінозами тощо.

ГЛЮКАГОН – гормон підшлункової залози, що бере участь у регуляції вуглеводного обміну в організмі людини, підвищує концентрацію цукру в крові.

ГОЛОКРИНОВІ – залози, в яких увесь вміст функціонуючих клітин перетворюється на секрет.

ГОМЕОПАТІЯ – метод лікування хвороб, в основу якого покладено застосування мінімальних доз тих ліків, що у великих дозах спричиняють у здорової людини явища, подібні до симптомів даного захворювання.

ГОМЕОСТАЗ – відносна сталість фізико-хімічних і біологічних властивостей внутрішнього середовища організму людини.

ГОНАДИ – статеві залози, органи, які утворюють статеві продукти у людини. Г. є також залозами внутрішньої секреції.

ГОНАДОТРОПНІ гормони – біологічно активні речовини білкової природи, що виробляються передньою часткою гіпофіза і впливають на розвиток і функціонування статевих залоз людини.

ГОНІТ – запалення колінного суглоба.

ГОНОКОК – мікроб, що належить до групи коків і спричиняє гонорею. Паразит людини.

ГОРМОНИ – специфічні біологічно активні речовини, що виробляються ендокринними залозами.

ГРАФОСПАЗМ – судома, яка виникає в пальцях при кожній спробі писати, зумовлюється захворюванням нервової системи.

Д

ДАКТИЛОГІЯ – своєрідна форма «мови» глухих, ручна азбука, якою користуються глухі, сліпоглухонімі під час безпосереднього спілкування з іншими людьми. Д. являє собою систему знаків, кожний з яких відповідає певній літері. Літери передаються положеннями та рухами пальців і кисті руки.

- ДАЛЬТОНІЗМ** – часткова колірна сліпота, здебільшого вроджена. Дальтоніки не розрізняють червоного, зеленого або синього кольорів. Від прізвища англійського вченого Дж. Дальтона.
- ДАУНОВА ХВОРОБА** – одна з форм олігофренії, яка поєднується з певними фізичними відхиленнями. Усі діти з Д. х. мають недорозвинений округлий череп, плескату потилицю, косе розташування очей, широке перенісся, напіввідкритий рот, товстий, у борознах язик, деформовані вуха, малий зріст, короткі пальці, низький голос.
- ДЕБІЛЬНІСТЬ** – уроджене або набуте в ранньому дитинстві розумове недорозвинення, ступінь слабоумства (значно легший порівняно з ідіотією й імбецильністю).
- ДЕГЕНЕРАТ** – людина, що має ознаки фізичного або психічного виродження.
- ДЕКАМЕВІТ** – препарат, що містить комплекс вітамінів, амінокислот і мінеральних речовин. Сприяє нормалізації змінених унаслідок старіння процесів обміну речовин в організмі.
- ДЕКОМПЕНСАЦІЯ** – недостатня діяльність будь-якого органа або всього організму. Причиною Д. є порушення його здатності протистояти патологічним змінам, що виникають під впливом різних захворювань.
- ДЕЛІРІЙ** – розлад свідомості людини при деяких інфекційних захворюваннях, отруєннях, запальних ураженнях головного мозку тощо. Набуває форми марень, галюцинацій.
- ДЕМЕНЦІЯ** – слабоумство, яке виявляється у стійкому зниженні пізнавальних та емоційно-вольової сфери. Д. виникає внаслідок мозкових захворювань, які призводять до органічних змін мозку.
- ДЕМОДЕКОЗ** – інвазійна хвороба людини, що її спричинюють кліщі родини демодецидів. Інша назва – залозниця.
- ДЕНДРИТИ** – відгалуження нервових клітин, що проводять нервовий імпульс до клітини.
- ДЕПІГМЕНТАЦІЯ** – втрата шкірою нормального забарвлення, пов'язана із зникненням пігменту.
- ДЕПРЕСІЯ** – відчуття пригніченості, безвиході, відчаю, пов'язане з психічними захворюваннями або реакцією організму на важливу життєву ситуацію.
- ДЕРМАТИТИ** – запальні захворювання шкіри людини, спричинювані впливом на неї механічних, фізичних чи хімічних агентів.

ДЕСМУРГІЯ – розділ хірургії, що вивчає методи накладання пов'язок.

ДЕФЕКТОЛОГІЯ – наука про психофізичні особливості розвитку та закономірності навчання і виховання дітей з фізичними та психічними аномаліями – глухих, туговухих, сліпих, слабозорих, сліпоглухонімих, розумно відсталих, дітей з мовленнєвими вадами та руховими розладами.

ДЕФЕКТ ПОСТАВИ – відхилення від нормальної постави. Д. п. може формуватись у сагітальній і фронтальній площинах.

ДИВЕРТИКУЛ – уроджене або набуте мішкоподібне випинання стінки порожнистого або трубчастого органа людини.

ДИЗОСМІЯ – розлад нюху.

ДИЗУРІЯ – розлад сечовипускання.

ДИМЕДРОЛ – лікарський протиалергічний засіб, що діє також як снодійне.

ДИНАМІЧНИЙ СТЕРЕОТИП – порівняно стійка система тимчасових умовнорефлекторних зв'язків у корі головного мозку, що утворюється у процесі життєдіяльності людини за багаторазового повторення одних і тих же впливів зовнішнього середовища. Д. с. характеризується значною інтенсивністю і послідовністю реакцій.

ДИПЛОПІЯ – розлад зору, що виражається в двоїнні видимих предметів.

ДИСБАКТЕРІОЗ – якісна зміна бактеріальної мікрофлори організму, головним чином кишечника.

ДИСЕМІНАЦІЯ – поширення мікробів або пухлинних клітин з первинного вогнища. Відбувається кровоносними або лімфатичними судинами по організму людини чи тварини.

ДИСМЕНОРЕЯ – розлад менструацій.

ДИСПАНСЕР – спеціалізований лікувально-профілактичний заклад, що здійснює диспансеризацію.

ДИСПЕПСІЯ – порушення перетравлювання їжі в кишечнику людини за відсутності його органічних уражень. Д. пов'язана з посиленням процесів бродіння і гниття.

ДИСТРОФІЯ – розлад живлення тканин, органів або організму людини в цілому, що призводить до виснаження організму.

ДИСФУНКЦІЯ – розлад функцій органа або організму.

ДИТЯЧИЙ ЦЕРЕБРАЛЬНИЙ ПАРАЛІЧ (ДЦП) – захворювання незрілого типу, яке виникає внаслідок впливу різноманітних чинників, які діють протягом внутрішньоутробного розвитку, в момент народження і на

першому році життя дитини. При цьому, в першу чергу, вражаються рухові зони головного мозку, а також відбувається затримка і порушення його дозрівання в цілому. Для дітей, які страждають на ДЦП, характерні різноманітні розлади: рухові, інтелектуальні, мовленнєві, розлади інших вищих коркових функцій.

ДИФТЕРІЯ – інфекційна хвороба, що вражає переважно дітей. Збудник – дифтерійна паличка.

ДІАБЕТ – хвороби людини, загальною ознакою яких є дуже підвищене виділення сечі. Д. цукровий виникає внаслідок розладу обміну речовин, спричиненого з недостатньою функцією підшлункової залози; Д. нецукровий – тяжке порушення водно-сольового обміну внаслідок ураження проміжного мозку і гіпофіза.

ДІАГНОЗ – стислий лікарський висновок про характер і сутність захворювання.

ДІАГНОСТИКА – процес розпізнавання хвороби; наука про методи встановлення діагнозу.

ДІАСТОЛА – розслаблення серцевої мускулатури після її скорочення, тобто після систоли.

ДІАТЕЗ – індивідуальна особливість організму людини, що проявляється в його схильності до деяких захворювань.

ДІАФІЗ – середня частина довгих трубчастих кісток.

Е

ЕВФОРІЯ, ЕЙФОРІЯ – стан не виправданогї об'єктивними умовами піднесеного настрою хворого при деяких психічних захворюваннях, пухлинах мозку, при нетяжкому алкогольному сп'янінні, отруєнні наркотиками тощо.

ЕЗОФАГОСКОП – прилад, що вводять через рот у стравохід для його дослідження.

ЕЗОФАГОСКОПІЯ – огляд стравоходу за допомогою езофагоскопа.

ЕКЗАЛЬТАЦІЯ – збудження, надмірна захопленість. У психіатрії – стан збудження без потьмарення свідомості.

ЕКЗАНТЕМА – шкірний висип, що виникає внаслідок впливу на шкіру фізичних, хімічних, біологічних чинників, при функціональному розладі нервової системи, інфекційних захворюваннях тощо.

ЕКЗОТОКСИНИ – токсини, які виділяються мікробами в середовище, що їх оточує.

- ЕКЗОФТАЛМ, ЕКЗОФТАЛЬМ** – випинання очного яблука з орбіти; спостерігається при зміні форми очного яблука внаслідок базедової хвороби, утворення пухлин позаду ока тощо.
- ЕКЛАМПСІЯ** – захворювання групи токсикозів вагітності, спричинене порушенням обміну речовин у вагітних і безпосередньо розладом функції нирок.
- ЕКОЛОГІЯ** – наука про закономірності зв'язку живих організмів з навколишнім середовищем. Є комплексною наукою, що має на меті пізнання екологічних процесів; поряд із власними методами, вона використовує методи суміжних наук – біології, філософії, психології, соціології. Методологічним підґрунтям справді наукової Е. є філософія.
- ЕКСКРЕМЕНТИ** – продукти випорожнення людини.
- ЕКСКРЕЦІЯ** – виділення; робота залоз та інших органів, спрямована на вилучення з організму кінцевих продуктів обміну речовин, а також сторонніх і шкідливих для організму сполук.
- ЕКСПІРАЦІЯ** – видих; видихання повітря при артикуляції звуків мовлення.
- ЕКСТАЗ** – найвищий ступінь захоплення, пов'язаний як із нормальними психічними явищами, так і з хворобливими.
- ЕКСТЕНЗОР** – м'яз, що розгинає суглоб; розгинач.
- ЕКСТЕРОРЕЦЕПЦІЯ, ЕКСТЕРОЦЕПЦІЯ** – сприймання організмом людини подразнень зовнішнього середовища за допомогою особливих нервових утворень – екстерорецепторів.
- ЕКСТРАВАЗАТ** – кров, що виливається з кровоносних судин у тканини або порожнини організму людини. Інша назва – *крововилив*.
- ЕКСТРАКТ** – згущена водна, спиртова або ефірна витяжка з рослинних чи тваринних тканин.
- ЕКСТРАКТОР** – медичний інструмент для видалення зуба, зубного нерва тощо.
- ЕКСУДАТ** – рідина, що при запальних процесах просочується з дрібних капілярних судин і збирається в тканинах або порожнинах тіла людини. Є. буває серозний, гнійний, кров'яний тощо. Інша назва – *exudat*.
- ЕКТАЗІЯ** – розтягнення, розширення порожнинних органів; спостерігається при хронічних запальних процесах, виразках.

- ЕЛЕКТРОЕНЦЕФАЛОГРАМА** – графічне зображення біоелектричних потенціалів головного мозку, зроблене електроенцефалографом.
- ЕЛЕКТРОЕНЦЕФАЛОГРАФІЯ** – метод дослідження діяльності головного мозку, що ґрунтується на графічному записі електричних потенціалів мозку, які виникають у нервових клітинах у процесі їхньої життєдіяльності.
- ЕЛЕКТРОМІОГРАФІЯ** – метод дослідження органів руху шляхом графічного реєстрування біоелектричних потенціалів скелетних м'язів.
- ЕЛЕКТРООСМОС** – рух рідин у капілярах під впливом докладеної різниці потенціалів.
- ЕЛЕКТРОТЕРАПІЯ** – застосування з лікувальною метою електричного струму, електричних і магнітних полів. Інша назва – *електролікування*.
- ЕМАЛЬ ЗУБНА** – шар кісткової речовини, що вкриває зуб і захищає його від руйнування.
- ЕМБОЛІЯ** – перенесення по кровоносних або лімфатичних судинах людини різних частинок емболів, що можуть закупорювати судини та спричинювати тяжкі захворювання і навіть смерть.
- ЕМБРІОГЕНЕЗ** – період індивідуального розвитку організму, що відбувається в яйцевих або зародкових оболонках. Іншаназва – *зародковий розвиток*.
- ЕМБРІОЛОГІЯ** – наука про закономірності утворення організмів та їх формування на ранніх стадіях розвитку.
- ЕМБРІОТОМІЯ** – акушерська операція, яка полягає в розтині плода в утробі матері та видаленні його частин.
- ЕМПІЄМА** – скупчення гною в будь-якій порожнині організму або в порожнистому органі людини. Найчастіше спостерігається Е. плеври, жовчного міхура, великих суглобів.
- ЕМФІЗЕМА** – збільшення об'єму альвеол за рахунок руйнування перетинок між ними. Легені збільшуються в об'ємі, не спадаються, стають млявими, дихальні проходи звужуються, видих вимагає значних зусиль. Газообмін кисню і вуглекислого газу в альвеолах через ушкодження тканин і закупорки знижується до небезпечного рівня.
- ЕНДОМЕТРИТ** – запалення слизової оболонки матки.
- ЕНОФТАЛЬМ** – западання очного яблука в очну ямку; спостерігається при травмах ока, атрофії очноямкової жирової клітковини тощо.

ЕНЦЕФАЛІТ – запалення головного мозку людини, спричинене мікробами, вірусами, деякими отруєннями, травмами.

ЕНЦЕФАЛОГРАФІЯ – метод рентгенологічного дослідження головного мозку, при якому в порожнину черепа вводять повітря, кисень або спеціальні речовини, що дають чітку тінь на рентгенограмах. Інша назва – *пневмоенцефалографія*.

ЕНЦЕФАЛОМАЛЯЦІЯ – утворення в головному мозку омертвілих ділянок унаслідок ураження судин мозку. Інша назва – *розм'якшення мозку*.

ЕОЗИНОФЛИ – група лейкоцитів, протоплазма яких заповнена зернятками, що легко забарвлюються еозином. Підвищена кількість Е. в крові спостерігається при різних захворюваннях.

ЕПІДЕМІОЛОГІЯ – наука, що вивчає причини виникнення і закономірності поширення епідемій, а також розробляє методи боротьби з ними.

ЕПІДЕРМОФІТІЯ – грибкове захворювання, що вражає переважно шкіру підшов і долонь людини, а також нігті.

ЕПІДИДИМІТ – запалення придатка яєчка в людини; спричиняється мікробами, травмою.

ЕПІДУРИТ – запальний процес на зовнішній поверхні твердої оболонки спинного мозку, що найчастіше спричиняється стафілококом, може бути і туберкульозної етіології.

ЕПІКАРД, ЕПІКАРДІЙ – зовнішній шар стінки серця; є внутрішнім листком навколосерцевої сумки – перикарда.

ЕПІКРИЗ – остаточний висновок в історії хвороби, що містить причини захворювання, його перебіг, лікування та кінцевий результат хвороби.

ЕПЛЕПСІЯ – хронічна психічна хвороба людини, що характеризується розладами свідомості, найчастіше супроводжуваними загальними корчами.

ЕПІЛЯЦІЯ – видалення волосся з лікувальною або косметичною метою.

ЕПІФІЗ – суглобовий розширений кінець довгих трубчастих кісток.

ЕПУЛІС – доброякісна пухлина ясен; спостерігається при тривалому подразненні тканин ясен.

ЕРГАСТОПЛАЗМА – внутрішньоклітинний органоїд, на поверхні якого містяться особливі зернятка РНК – рибосоми. Бере участь у синтезі білка.

ЕРГОКАЛЬЦИФЕРОЛ – жиророзчинний протирахітичний вітамін D₂. Необхідний для росту кісток, оскільки сприяє засвоєнню кальцію, що

міститься в продуктах харчування. В організмах утворюється з ергостерину.

ЕРИТРОБЛАСТИ – одна з проміжних стадій розвитку червоних кров'яних тілець у людини.

ЕРИТРОЦИТИ – одна з форм клітин крові людини; містять гемоглобін, виконують головну роль у газообміні організму.

ЕСТЕЗИОМЕТР – прилад для вимірювання чутливості шкіри до тиску або дотику.

3

ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ – різні складні мовленнєві розлади, за яких у дітей порушується формування всіх складових мовленнєвої системи.

ЗАЇКАННЯ – розлад темпоритмічної організації мовлення, зумовлений судомним станом м'язів мовленнєвого апарату.

ЗАТРИМКА МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ (ЗМР) – гальмування темпу мовленнєвого розвитку, коли його рівень не відповідає віковій дитини.

ЗАТРИМКА ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ (ЗПР) – тимчасове відставання розвитку психіки загалом або окремих її функцій конституціонального, соматогенного, психогенного, церебрально-органічного походження.

ЗОНА ПОТЕНЦІАЛЬНОГО (НАЙБЛИЖЧОГО) РОЗВИТКУ – приховані можливості психологічного саморозвитку дитини, що виявляються за умови надання їй мінімальної підказки чи цілеспрямованої зовнішньої допомоги; визначається змістом тих завдань, які дитина ще не може вирішити самотійно, але здатна вирішувати за допомогою дорослого, оскільки те, що виконується дитиною під керівництвом дорослого, потім стає її власним надбанням. Цей термін увів Л. С. Виготський.

I

ІМПУЛЬСИВНІСТЬ – схильність до скоєння необдуманих дій під впливом випадкових зовнішніх обставин або випадкових власних думок та емоцій; брак або недостатність планування власних дій і самоконтролю.

ІНТЕЛЕКТ – термін, який спочатку використовувався на позначення лише раціональних форм мислення, але на сьогодні має більш широке розуміння й означає всю пізнавальну діяльність людини. Різні дослідники переважно приділяють увагу окремим його аспектам:

операційному (Ж. Піаже), прагматичному (А. Біне), творчому (В. Келер) тощо. Спробам тлумачити сутність І. як сукупність здібностей протистоїть розуміння його як одного з трьох аспектів психіки, як цілого поряд із особистістю і діяльністю.

ІНТЕРІОРИЗАЦІЯ – формування внутрішніх структур людської психіки шляхом засвоєння структур зовнішньої соціальної діяльності.

ІНФАНТИЛІЗМ – збереження у психіці людини особливостей характеру, притаманних більш раннім стадіям розвитку. Поняття І. стосується переважно особистісного й емоційного розвитку. Особливим є явище психофізичного І., що характеризується затриманим розвитком організму в цілому.

К

КАТАРАКТА – помутніння кришталика ока, що виникає внаслідок розладів обміну речовин, різних ушкоджень кришталика, а також як ускладнення інших хвороб. Іноді К. бувають уроджені.

КАТАТОНІЯ – нервово-психічний розлад, при якому хворий нічого не їсть, часто застигає в якомусь положенні, іноді перебуває в стані збудження тощо. Спостерігається при шизофренії та інших психічних захворюваннях.

КЕРАТИТ – запалення рогівки ока; виникає при ушкодженнях рогівки, а також як ускладнення кон'юнктивіту, туберкульозу тощо.

КЕРАТОПЛАСТИКА – пересадка рогівки ока з метою повернення зору при більмах.

КІНЕТОКАРДІОГРАФІЯ – метод електричної реєстрації низькочастотних коливань грудної стінки, зумовлених скороченнями серця.

КІФОЗ – викривлення хребта випуклістю назад.

КУПАННЯ МОРСЬКІ – водна лікувально-профілактична процедура одночасної дії на організм морської води, сонячних променів і м'язової активності (руху у воді); дозується за ступенем охолодження (холодове навантаження), є основним елементом таласотерапії.

КОКЛЮШ – гостра інфекційна, переважно дитяча, хвороба, яка характеризується приступами конвульсивного кашлю. Інша назва – кашлюк.

КОЛАПС – гостра судинна недостатність, яка характеризується пригніченням нервової системи, зменшенням маси циркулюючої крові та порушенням обміну речовин.

КОЛАТЕРАЛЬНИЙ – бічний, боковий: К. кровообіг - побічне, обхідне сполучення кровонесних судин; К-і шляхи артерій - обхідні, побічні шляхи артерій.

КОЛОБОМА – дефект тканини повік або оболонки очного яблука.

КОМАТОЗНИЙ – той, що перебуває в сонливому, пригніченому стані.

КОМПЕНСАЦІЯ – перебудова функцій організму внаслідок перенесеного захворювання чи травматичного ушкодження.

КОНВУЛЬСІЯ – мимовільне скорочення мускулатури тіла внаслідок ураження кори головного мозку або підкіркових центрів; сильні корчі всього тіла.

КОНТРАКТУРА – значне обмеження рухливості в суглобі внаслідок патологічних процесів, що розвиваються в самому суглобі та навколишніх м'яких тканинах.

КРАНІОМЕТРІЯ – вимірювання черепа, застосовуване в антропології, зокрема в краніології.

КРАНІОСКОПІЯ – опис черепа.

КРЕТИНІЗМ – захворювання людини, що характеризується природним слабоумством і затримкою фізичного розвитку внаслідок розладів функцій щитоподібної залози та головного мозку.

КРИЗ – раптове погіршення стану хворого. Термін застосовують разом з назвою хвороби, при якій він спостерігається.

Л

ЛАТЕНТНИЙ – прихований, такий що зовні не виявляється (патологічний процес), початок захворювання.

ЛЕПЕТ – голосові реакції дитини на позитивні подразники; виявляється на другому місяці життя у вигляді різноманітних нескладних звукових комплексів (починаючи з гуління) і поступово ускладнюється (багаторазове повторення складів); при тяжких мовленнєвих вадах з'являється у дітей із запізненням.

ЛОГОМАНІЯ – патологічна балакучість.

ЛОГОПАТІЯ – загальна назва мовленнєвих розладів.

ЛОГОПЕД – корекційний педагог, діяльність якого спрямована на попередження і подолання мовленнєвих розладів у дітей, підлітків і дорослих.

ЛОГОПЕДІЯ – спеціальна педагогічна наука про мовленнєві розлади, методи їх попередження, виявлення й усунення за допомогою засобів спеціального навчання і виховання.

ЛОГОПСИХОЛОГІЯ – галузь спеціальної психології, яка вивчає психічний розвиток осіб із мовленнєвими вадами.

М

МАНІЯ – психічний розлад, при якому у хворого виникають нав'язливі ідеї. Спостерігається при різних психічних захворюваннях. Інша назва – *маніакальний стан*.

МАНУАЛЬНА ТЕРАПІЯ (за кордоном – хіропрактика) – один із стародавніх методів лікування за допомогою ручного впливу на хребет, суглоби, м'язи з метою усунення болю і відновлення порушених функцій.

МАСАЖ СЕГМЕНТАРНИЙ – різновид масажу, який передбачає вплив на зони Захар'їна-Геда (названі на честь учених, які вперше їх описали, російського клініциста Г. А. Захар'їна, 1889 р. й англійця Геда, 1896 р.). Головна мета сегментарного масажу – пошук зон, які визначаються за спинномозковими сегментами, що іннервують їх. У ділянці відповідного сегменту при пальпації відзначається гостра больова чутливість шкіри або її відсутність, що свідчить про порушення рефлекторного збудження. Усунення негативних змін шкіри, сполучної тканини, м'язів та ін. сприяє профілактиці та ліквідації первісного патологічного вогнища.

МАСАЖ РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ – різновид масажу, що є ефективним засобом функціонального лікування до і після оперативних втручань на тканинах опорно-рухового апарату, при ушкодженнях м'язів, зв'язок, різних вивихах і переломах. Поєднується з ЛФК, фізіотерапією, різними видами масажу.

МАСАЖ ТОЧКОВИЙ – метод рефлексотерапії (різновид акупунктури), механічний вплив пучками пальців або тильною поверхнею середніх фаланг на біологічно активні точки (невеликі ділянки шкіри 2-10 мм, де розміщена значна кількість нервових закінчень) з метою стимуляції, релаксації, знеболення при різних станах і захворюваннях організму.

МЕДИТАЦІЯ – метод саморегулювання, керування увагою і свідомістю для спрямованої зміни психічних процесів, збалансування домінантності

півкуль мозку, поліпшення самопочуття і здоров'я, розвитку духовності й особистості. Досягається за рахунок концентрації уваги на предметі, звуку, процесі без критичного й оцінного ставлення (заспокоєння розуму).

МЕНІНГІТ – запалення мозкових оболонок головного і спинного мозку, спричинене бактеріями та фільтрівним вірусом.

МЕТА ІНВАЛІДНОГО СПОРТУ – відновлення соціального статусу інваліда та збереження цілісності його особистості.

МЕХАНОТЕРАПІЯ – лікування фізичними вправами, які виконуються за допомогою спеціальних апаратів і приладів.

МИСЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНЕ – здатність викладача (вчителя) застосовувати теоретичні положення філософії, психології, педагогіки, методики в конкретних педагогічних ситуаціях навчально-виховної роботи, розв'язувати педагогічні завдання, використовувати педагогічні ідеї в конкретних ситуаціях освітньо-виховної діяльності.

МИСЛЕННЯ ФІЗРЕАБІЛІТАЦІЙНЕ – мислення, що діє в межах предметної специфіки фізреабілітаційної дійсності та реальності.

МІАЛГІЯ – біль у м'язах унаслідок тривалого охолодження, розладу обміну речовин, інфекційних хвороб.

МІГРЕНЬ – захворювання, що проявляється в періодичних приступах головного болю з нудотою і блюванням.

МІМІКА – рух м'язів обличчя відповідно до почуттів чи настрою.

МІОЛОГІЯ – розділ анатомії, який вивчає скелетні м'язи.

МІОПАТІЯ – захворювання, пов'язане з розладом обміну речовин у м'язовій тканині, яке характеризується первинною прогресуючою дистрофією м'язів.

МІОПІЯ – розлад зору, при якому людина добре бачить близькі предмети та невиразно віддалені. Інша назва – *короткозорість*.

МІОРЕЛАКСАНТИ – речовини, що розслаблюють поперечно-смугасту мускулатуру, проявом чого є зниження її рухової активності або повний параліч. М. застосовують для лікування різних захворювань, які супроводжуються підвищеним тонусом поперечно-смугастої мускулатури. Інша назва – *релаксанти*.

МУТАНТ – організм, у якого відбулася раптова спадкова зміна однієї або кількох ознак.

Н

НАВІЮВАННЯ – в загальному розумінні – будь-який психічний вплив однієї людини на іншу, що має за мету актуалізацію або зміну певних установок, ціннісних орієнтацій чи вчинків людини, яка є об'єктом впливу.

НЕВРОГЛІЯ – тканина нервової системи організму людини, що являє собою основу, в якій розташовані тіла нервових клітин та їхні відростки. Виконує опорну, живильну і захисну функції.

НЕВРОЗИ – група захворювань, в основі яких лежать тимчасові розлади нервової системи, що виникають унаслідок тривалих переживань і розумового перенапруження, недостатнього харчування, інфекційних захворювань.

НЕВРОЛОГІЯ, НЕЙРОЛОГІЯ – збірна назва ряду розділів анатомії, фізіології, біохімії та ін., що вивчають питання розвитку, будови та діяльності нервової системи людини.

НЕВРОТИЗАЦІЯ – збудження нервового стану, виникнення неврозу.

НЕВРОТИК – хворий на невроз.

НЕЙРОПСИХІЧНИЙ – пов'язаний із впливом нервових процесів на психічну діяльність.

НЕЙТРОФІЛИ – одна з форм лейкоцитів.

НЕЙТРОФІЛЬОЗ – надмірна кількість нейтрофілів у периферичній крові при різних запальних процесах, деяких інфекційних захворюваннях.

НЕКРОЗ – змертвіння частини живого організму, що супроводжується зміною будови клітинних ядер і протоплазми, розпадом або розсмоктуванням тканини.

НЕРВИ – сукупність нервових волокон, оточених сполучнотканинною оболонкою, якими проходять нервові імпульси.

НЕРВІЗМ – учення про організм людини та високоорганізованих тварин як про цілісну систему, що характеризується постійним функціональним зв'язком усіх її органів і тканин. За теорією Н.Ю, високоорганізовані тваринні організми постійно перебувають у взаємодії із зовнішнім середовищем. Як функціональний взаємозв'язок усіх органів і тканин організму, так і його взаємодія з довкіллям завжди зумовлюється діяльністю нервової системи.

НЕФРИТ – двобічне запалення нирок. Інша назва – *гломерулонефрит*.

НЕФРОЗ – захворювання нирок у людини, що характеризується

переродженням ниркового епітелію, головним чином каналців. Виникає як ускладнення ряду захворювань, а також при отруєннях.

НІКТОФОБИЯ – нав'язливий страх людини перед темрявою, симптом психічного розладу.

НІСТАГМ – мимовільні швидкі рухи очних яблук. Н. може бути фізіологічним і патологічним.

О

ОБТУРАТОРИ – протези, які застосовують при вадах твердого чи м'якого піднебіння.

ОЛІГОФРЕНІЯ – одна із форм розумової відсталості. За глибиною вади розумову відсталість при олігофренії поділяють на три різновиди: ідіотія, імбецильність, дебільність.

ОРГАН – частина тваринного чи рослинного організму, яка виконує одну або кілька специфічних функцій.

ОРГАНІЗМ – 1) будь-яка жива істота; 2) тіло людини, тварини чи рослини, сукупність його органів.

ОРТОДОНТІЯ – розділ стоматології, що вивчає деформацію зубних рядів і щелепно-лицьового скелета, її профілактику і лікування.

ОСЕЇН – органічна речовина, що утворює основу кісткової тканини.

ОСМОРЕГУЛЯЦІЯ – фізіологічні процеси в організмі, що забезпечують регуляцію осмотичного тиску внутрішнього середовища; здійснюються шляхом надходження в організм і виділення з нього води та солей і розподілу води в самому організмі.

ОСТЕОМІЄЛІТ – запальне ураження кістки та кісткового мозку.

ОСТЕОПЛАСТИКА – операція з пересадки кісткової тканини з метою усунення кісткових дефектів, відновлення цілісності або зміцнення форми кістки прискорення заживання при переломах тощо.

ОТИТ – запалення слизової оболонки вуха, що найчастіше виникає як ускладнення інфекційних захворювань.

ОТОСКЛЕРОЗ – хронічне захворювання внутрішнього вуха, при якому тверда кісткова тканина вушного лабіринту перетворюється на губчасту і руйнується, порушується рухливість слухових кісточок.

ОФТАЛЬМІЯ – група запальних захворювань ока.

ОФТАЛЬМО... – у складних словах відповідає поняттям «очний», «очна хвороба».

ОФТАЛЬМОЛОГІЯ – розділ медицини, що вивчає захворювання очей, розробляє методи їх лікування та профілактики.

П

ПАЛЬПАЦІЯ – метод дослідження хворого шляхом послідовного обмацування шкіри, внутрішніх органів, лімфатичних вузлів тощо.

ПАНУС – запалення рогівки ока. Найчастіше спричинюється трахомою.

ПАРАЛІЧ – 1) втрата людиною здатності рухатись унаслідок ураження центральної або периферичної нервової системи; випадіння функції якогось органа внаслідок ураження нервової системи; 2) у переносному значенні – втрата здатності до дії, стан повного застою, бездіяльності.

ПАРАМНЕЗІЯ – розлад пам'яті, при якому події, що відбуваються зараз, здаються вже пережитими колись.

ПАРАНОІЯ – психічна хвороба, що характеризується стійким маренням без галюцинацій. Здатність до правильного мислення зберігається у хворого з усіх питань, крім тих, що стосуються його марення.

ПАРАПЛЕГІЯ – параліч обох нижніх або верхніх кінцівок.

ПАРАПСИХОЛОГІЯ – галузь психологічних досліджень, яка вивчає спонтанні та поки що експериментально не завжди відтворювані явища чутливості живого організму, які виникають без участі відомих органів чуття.

ПАРАФІНОТЕРАПІЯ – застосовування парафіну з лікувальною метою при артритах, міозиті, радикуліті тощо.

ПАРЕСТЕЗІЯ – відчуття на певних ділянках тіла (повзання мурашок, заніміння, поколювання), не зумовлені зовнішніми подразниками. Виникають при деяких захворюваннях нервової системи, периферичних судин.

ПАРЕЗ – часткове зниження м'язової сили, коли довільні рухи обмежуються, але повністю не втрачаються.

ПАРКІНСОНІЗМ – хворобливий стан, що виникає при ураженні глибоких відділів головного мозку. Від прізвища англійського лікаря Дж. Паркінсона.

ПАТОЛОГІЯ – 1) наука про хворобливі процеси в організмі людини; 2) в широкому розумінні П. – будь-яка ненормальність.

ПАТОПСИХОЛОГІЯ – галузь психології, що вивчає різні форми розладів психічної діяльності при хворобливому стані мозку.

ПАХІМЕНІНГІТ – запалення твердої оболонки головного і спинного мозку.

ПЕРІОДИКА – ритмічні зміни фізіологічних функцій організму в певні проміжки часу.

ПЕРКУСІЯ – вистукування; метод дослідження внутрішніх органів. За характером звуку, що виникає при вистукуванні, можна встановити розміри та положення органів, а також оцінити характер їх ураження.

ПЕСИМУМ – послаблення діяльності органа при надмірно сильному чи частому його подразненні.

ПІГМЕНТАЦІЯ – забарвлення органів та тканин організмів пігментами.

ПІЗНОГЛУХІ – категорія людей, які втратили слух після того, як мовлення в них уже сформувалося, і тому збереглося тією чи іншою мірою. У пізноглухих людей, унаслідок відсутності або різкого ослаблення можливості слухового контролю за власним мовленням, виявляються ті чи інші вади вимови.

ПІРОМАНІЯ – психічне захворювання, що характеризується пристрастю до підпалювання.

боязні вогню.

ПЛАЗМОН – сукупність позакромосомних спадкових елементів клітини, що містяться в цитоплазмі та її органоїдах.

ПНЕВМОНІЯ – запалення легеневої тканини, що спричинюється головним чином мікроорганізмами, зокрема пневмококом. Інша назва - *запалення легень*.

ПОЛІАРТРИТ – захворювання суглобів; одночасне ураження кількох суглобів або послідовне поширення запального процесу з одного суглоба на інші. Причиною можуть бути ревматизм, інфекційні захворювання, розлади обміну речовин.

ПОЛІОЕНЦЕФАЛІТ – захворювання, що характеризується запаленням та переродженням сірої речовини головного мозку.

ПОЛІОМІЄЛІТ – гостре інфекційне захворювання центральної нервової системи, що вражає переважно сіру речовину спинного мозку. На П. хворіють здебільшого діти. Збудник – фільтрівний вірус.

ПОЛІПИ – патологічні утворення на слизових оболонках у людини.

ПОРУШЕННЯ ФУНКЦІЙ – втрата чи патологія психологічної, фізіологічної чи анатомічної структури або функції. Порухення функцій можуть бути помітними для ока або непомітними, тимчасовими або постійними, прогресуючими або регресуючими.

ПРЕСБІОПІЯ – розлад зору в людини, зумовлений старінням кришталика ока, втратою ним здатності змінювати свою кривизну, що порушує його заломлювальну силу. Інша назва – стареча далекозорість.

ПРОГЕНІЯ – неправильний прикус у людини; зумовлюється надмірним розвитком нижньої та недорозвиненням верхньої щелепи. Інша назва – *медіальний прикус*.

ПРОГНАТИЗМ – виступання щелеп уперед.

ПРОГНАТІЯ – неправильний прикус у людини; зумовлюється надмірним розвитком верхньої та недорозвиненням нижньої щелеп. Інша назва – *дистальний прикус*.

ПРОНАЦІЯ – рух передпліччя і кисті руки, при якому поверхня долоні повертається назад, а великий палець усередину.

ПРОТЕЗИ – механічні пристрої й апарати, що їх застосовують для заміщення втрачених людиною органів і часткового поновлення діяльності цих органів, а також для усунення косметичних вад.

ПРОТЕЗУВАННЯ – система медичних, технічних, фізреабілітаційних, соціальних заходів, спрямованих на відновлення втрачених органів та їхніх функцій за допомогою протезів.

ПСАМОТЕРАПІЯ – метод лікування, який ґрунтується на впливі на тіло людини нагрітого сонцем піску в умовах природних піщаних пляжів, переважно на приморських курортах.

ПСИХАСТЕНІЯ – захворювання людини, що характеризується нерішучістю, невпевненістю у своїх силах.

ПСИХІАТРІЯ – наука про психічні (душевні) хвороби. П. вивчає порушення в нервово-психічній сфері, причини їх виникнення і розробляє методи лікування і профілактики психічних захворювань.

ПСИХІКА – функція мозку, що полягає у відображенні об'єктивної дійсності. Виникла і розвинулася у вищих тварин у процесі біологічної еволюції у зв'язку з розвитком нервової системи, що регулює відносини організму із середовищем.

ПСИХОГЕННИЙ – той, що виникає внаслідок впливу психіки.

ПСИХОЗ – розлад діяльності головного мозку людини, що виявляється в порушенні психічної діяльності. Інша назва – *психічна хвороба*.

ПСИХОЛОГ – фахівець, який володіє знаннями з психології та займається нею.

ПСИХОЛОГІЯ – наука про психіку живих істот, про психічні процеси та властивості, психічну діяльність як функцію мозку, що полягає у відображенні ним об'єктивної діяльності та регуляції взаємостосунків живої істоти з середовищем.

ПСИХОМОТОРНІ ЦЕНТРИ – відділи кори півкуль головного мозку, які під час подразнення спричинюють скорочення відповідних м'язів.

ПСИХОНЕВРОЗ – захворювання центральної нервової системи функціонального характеру.

ПСИХОПАТІЯ – психічний розлад, ненормальність психіки.

ПСИХОПАТОЛОГІЯ – розділ психіатрії, що вивчає загальні питання щодо психічних захворювань.

ПСИХОСОМАТИКА – суб'єктивно-ідеалістична медико-психологічна теорія, що розглядає людину як єдність душі та тіла, але тлумачить психіку як ізольовану від суспільно-історичної практики, як первинне начало всіх процесів, що відбуваються в людському організмі.

ПСИХОТЕРАПІЯ – методи лікування людини за допомогою психічного впливу на неї, застосовувані при лікуванні неврозів, психастенії тощо.

ПСИХОФАРМАКОЛОГІЯ – розділ фармакології, який вивчає вплив лікарських засобів на вищу нервову діяльність, а також питання застосування лікарських засобів для лікування психічних захворювань.

Р

РАДІОБІОЛОГІЯ – наука про вплив іонізуючого випромінювання на організм людини, тварин і рослин.

РЕАБІЛІТАЦІЯ – у медико-педагогічному розумінні означає повернення хворої людини до нормального життя і праці в межах її психофізіологічних можливостей. ВООЗ визначає реабілітацію як «комбіноване і координоване застосування медичних, соціальних, педагогічних і професійних заходів з метою підготовки або перепідготовки індивідуума на оптимум його працездатності». Реабілітація є процесом, спрямованим на всебічну допомогу хворим та інвалідам з метою досягнення ними максимально можливої при даному захворюванні фізичної, психічної, професійної, соціальної та економічної повноцінності.

РЕАБІЛІТАЦІЯ МЕДИЧНА – спрямована на відновлення здоров'я, усунення патологічного процесу, попередження ускладнень, відновлення або

часткову компенсацію порушених функцій, протидію інвалідності, підготовку тих, хто одужує, та інвалідів до побутових і трудових навантажень. Вона розпочинається в лікарні практично одночасно з припиненням гострих проявів хвороби та триває доти, поки здоров'я хворого або працездатність інваліда не будуть відновлені, при цьому застосовуються всі лікувальні заходи. Від ефективності медичної реабілітації залежить застосування інших видів реабілітації, їх тривалість і обсяг.

РЕАБІЛІТАЦІЯ ОЗДОРОВЧА – процес, який забезпечує оптимальний стан здоров'я органів, систем і організму, показники яких знаходяться в межах фізіологічних норм. Її об'єктом є практично працездатна людина. У даному випадку йдеться про розширення зони здоров'я.

РЕАБІЛІТАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНА – вбирає в себе коло спеціальних виховних заходів щодо хворих дітей, які спрямовані на те, щоб дитина набула необхідних умінь і навичок самообслуговування, отримала шкільну освіту. Щодо дорослих передбачається їх підготовка до доступних видів діяльності (трудової, побутової).

РЕАБІЛІТАЦІЯ ПОБУТОВА – спрямована на надання тим, хто цього потребує, спеціальних протезів, особистих засобів пересування вдома і на вулиці та навчання користуванню звичайними побутовими пристосуваннями для самообслуговування (спеціальні ложки, виделки, замки, раковини, унітази тощо).

РЕАБІЛІТАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНА – супроводжує весь комплексний цикл реабілітаційних заходів і спрямована на корекцію психічного стану пацієнта: формування його ставлення до лікування, рекомендацій лікаря, виконання реабілітаційних заходів, подолання у свідомості хворого почуття безвихідності, надання йому віри в позитивний кінцевий результат лікування та реабілітації; подолання труднощів, пов'язаних із хворобою та їх можливими наслідками; адаптацію, реадaptaцію або перекваліфікацію з використанням активуючої терапії, створення умов для психологічної адаптації хворого в життєвій ситуації, яка змінилась через хворобу.

РЕАБІЛІТАЦІЯ СОЦІАЛЬНА (СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА) – включає в себе комплекс державних, суспільних заходів щодо повернення хворих та інвалідів до активного життя та праці, до яких входять організація активного способу життя, відновлення соціальних зв'язків (на роботі,

в сім'ї), забезпечення культурних потреб, відпочинку, необхідного та зручного помешкання поблизу місця роботи, матеріальне забезпечення, правовий захист. Дані завдання вирішують не тільки медичні заклади, а й органи соціального забезпечення.

РЕАБІЛІТАЦІЯ СПОРТИВНА – спрямована на відновлення функціональних систем організму спортсмена після тренувань, спортивних змагань, травм з метою досягнення високих спортивних результатів.

РЕАБІЛІТАЦІЯ ФІЗИЧНА – навчально-професійна галузь науково-практичних знань природничо-валеологічного і фізкультурно-реабілітаційного напрямів, яка вивчає закономірності оздоровлення людини після хвороби з метою досягнення нею оптимального рівня функціонування систем організму, розвитку здібностей пристосовуватися до незалежної діяльності в різних сферах соціальних відносин, підвищення якості життя, чистоти внутрішньої і оточуючої екології, оволодіння навичками здорового способу життя за рахунок рухової активності, природо використання та підвищення власної відповідальності за індивідуальне здоров'я.

РЕТИКУЛЯРНИЙ – сітчастий; Р. тканина – різновид сполучної тканини, головним чином у кровотворних органах.

РЕТИНА – світлочутлива оболонка ока. Інша назва – *сітківка*.

РЕТИНІТ – запалення сітчастої оболонки ока, що розвивається через певне загальне захворювання.

РЕФЛЕКСИ – реакції організму людини на подразнення рецепторів. Розрізняють Р. безумовні – вроджені й умовні, що виробляються в процесі життя.

РЕФЛЕКСОГЕННИЙ – той, що спричинює рефлекс; Р. зона – ділянка розташування рецепторів, подразнення яких спричиняє певний безумовний рефлекс.

РЕФЛЕКТОРНИЙ – той, що стосується рефлексів; Р. дуга – шлях, яким приходять рефлекторне збудження в організмі.

РЕЦЕПТОРИ – кінцеві утворення чутливих нервових волокон, які сприймають подразнення і перетворюють його енергію на нервові збудження.

РОЗЕОЛА – червоні плями на шкірі людини, що виникають через порушення кровообігу. Одна з ознак захворювання на кір, краснуху, сифіліс тощо.

РОЗУМОВА ВІДСТАЛІСТЬ – стійке, явно виражене зниження пізнавальної діяльності, що виникло на підставі органічного ураження центральної нервової системи. Існують різні форми розумової відсталості, серед яких найпоширеніша олігофренія.

РУХ – основний зовнішній прояв діяльності й одночасно важливий чинник як фізичного, так і психічного розвитку організму.

РУХОВИЙ АНАЛІЗАТОР – складна анатомо-фізіологічна система організму, що включає рецептори, розташовані в кістках, м'язах, сухожиллях, які називаються пропріорецепторами. Провідний канал складається з трьох нейронів. Кіркове представництво – передня центральна звивина головного мозку.

С

САГІТАЛЬНИЙ – стрілоподібний; С. серединна площина – умовна площина, що поділяє тіло повздовжньо на дві половини – праву і ліву.

САМОВИХОВАННЯ – усвідомлювана діяльність людини, спрямована на вдосконалення самої себе, вироблення позитивних якостей і подолання негативних. С. можливе за наявності в індивіда здатності аналізувати свої дії та вчинки, ставити перед собою значущі цілі, що відповідають вимогам фізреабілітаційного процесу.

САМОКОНТРОЛЬ – усвідомлювана регуляція людиною власної поведінки та діяльності з метою забезпечення відповідності їх результатів поставленим цілям, пред'явленим вимогам, нормам, правилам, зразкам. У фізреабілітаційному, оздоровчому процесі має велике значення.

СВІДОМІСТЬ ФІЗРЕАБІЛІТАЦІЙНА – різновид оздоровчої установки, яка охоплює всю складну систему здоров'я і включає єдність усіх характеристик свідомості, що встановлює мотивацію й активізує діяльність людини щодо постійного (повсякденного) застосування природних засобів відновлення гомеостазу організму з метою його оптимального оздоровлення.

Т

ТЕМПЕРАМЕНТ – динамічний аспект психічних реакцій людини: їх темп, швидкість, ритм, інтенсивність. Темперамент разом із характером і здібностями характеризує індивідуальні риси особистості. Існують чотири типи темпераменту: меланхолічний, сангвінічний, флегматичний, холеричний.

ТРИВОЖНІСТЬ – психологічний стан занепокоєння, підвищеного емоційного напруження людини.

ТРУДНОЩІ СПІЛКУВАННЯ – невідповідність комунікативної поведінки ситуації та умовам досягнення її мети. Такі труднощі зумовлені нестриманістю, внутрішнім напруженням, несміливістю, невпевненістю, тривожністю, агресивністю, грубістю, недостатньою соціально-психологічною компетентністю. Виникнення труднощів спілкування впливає із внутрішнього взаємозв'язку спілкування і психіки.

У

УВАГА – зосередженість діяльності суб'єкта в певний момент на реальному або ідеальному об'єкті (предметі, події, образі, думці тощо) під час одночасного абстрагування від інших. До основних властивостей уваги, що визначаються експериментально, належать: вибірковість, обсяг, розподіл, концентрація, стійкість, здатність до переключення. Розрізняють три види уваги: мимовільна, довільна, післядовільна.

УЯВА – психічний процес, сутність якого полягає у створенні нових образів на основі минулих уявлень. Особливим різновидом уяви є мрія як створення образів бажаного майбутнього.

Ф

ФОБІЇ – нав'язливі страхи при психічних захворюваннях, неврозах, іноді при перевтомі, після психічного зворушення.

ФОНАСТЕНІЯ – розлад голосу, що супроводжується швидкою стомлюваністю й ускладненням вимови звуків, за відсутності або незначних об'єктивних змін у гортані.

ФОНАЦІЯ – утворення звуків та їх вимова.

ФРОНТАЛЬНА – площина, перпендикулярна до сагітальної.

ФРОНТИТ – запалення слизової оболонки лобних пазух, унаслідок ускладнення гострого нежитю, грипу, кору, скарлатини тощо.

Х

ХАТХА (ЙОГА) – термін «Х.» символізує єдність двох протилежних начал: «ха» означає «Сонце», а «тха» – «Місяць». Система хатха-йога включає фізичні та дихальні вправи, гідротермічні процедури, різні очищувальні засоби, дозоване годування та ін., які узгоджуються з біоритмологічними чинниками.

Ц

ЦЕРЕБРОСПІНАЛЬНИЙ – спинномозковий; Ц. менінгіт – запалення оболонок головного і спинного мозку.

ЦИКЛОТИМІЯ – психічний розлад, легка форма маніакально-депресивного психозу. Характеризується виникненням нападів пригнічення або збудження.

Ш

ШИЗОФРЕНІЯ – хронічна хвороба, що супроводжується змінами психіки людини та характеризується страхами, мареннями, галюцинаціями, недоумством.

ШКІРНИЙ АНАЛІЗАТОР – складна анатомо-фізіологічна система організму, яка відображає і диференціює шкірні подразнення, трансформує їх у тактильні відчуття. Рецептор Ш. міститься в товщі шкіри. Ш. а. є важливим для правильного орієнтування людини в навколишньому середовищі, зокрема, щодо відчуття тепла, холоду, болю тощо.

ШОК – сукупність загрозливих ознак у людини, що їх спричиняють розлади нервової регуляції життєво важливих процесів. Характеризується розладами гемодинаміки, дихання, обміну речовин.

ШПРИЦ – прилад для введення ліків під шкіру, в м`язи, вени тощо або для відсмоктування рідини з порожнини.

Ю

ЮВЕНАЛЬНИЙ – статево незрілий.

Методичне видання

КРАВЧЕНКО Анатолій Іванович,
МОРОЗ Людмила Василівна,
СТАХОВА Лариса Львівна,
КРАВЧЕНКО Ірина Вікторівна

КОРЕКЦІЯ ДИЗАРТРІЇ У ДІТЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ АКУПРЕСУРИ (ТОЧКОВОГО МАСАЖУ)

Методичний посібник

Комп'ютерна верстка *С.П. Цьома*

Підп. до друку 25.02.2021.

Формат 60x84/16. Гарнітура Cambria.

Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 3,26.

Ум. фарб.-відб. 3,26. Обл.-вид. арк. 2,41.

Тираж 50 пр. Вид. № 17

Видавець і виготовлювач:

ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.

Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.